

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA İKİLEMELER
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Özlem Merve AKSOY

Danışman
Prof. Dr. Ahmet KARADOĞAN

Aralık, 2019
KIRIKKALE

KABUL-ONAY

Prof. Dr. Ahmet Karadoğan danışmanlığında zlem Merve Aksoy tarafından hazırlanan “Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkilemeler” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında Yükseklisans tezi olarak kabul edilmiştir.

.../.../20..

Yukarıdaki imzaların adı geçen ğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

.../.../20..

Enstitü Müdürü

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum Türkiye Türkçesi Ağzlarında İkilemeler adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Türkçesi ağızlarında ikilemelerin ele alınmasıdır. Çalışma amacı çerçevesinde öncelikle ikilemeler hakkında genel bilgi verilmiştir. İkilemelerin tanımı ve Türk dili gelişiminde ikilemeler ele alındıktan sonra çalışmanın inceleme bölümüne geçilmiştir. Burada ikilemeler ilk seslerin niteliğine göre, hece sayılarına göre, anlamlarına göre, ses benzerliğine göre, ses düzenine göre ve sözcük türüne göre gruplandırılmıştır. Gruplandırma yapılan ikilemeler, Türkiye’den çeşitli yörelerin ağızları kapsamında oluşturulmuş metinlerden alınmıştır. Böylelikle Türkiye’nin birçok yöresi ağızlarında yer alan ikilemeler sayılan kategoriler çerçevesinde gruplandırılarak incelenmiştir.

İkilemelerle ilgili pek çok çalışma yapılmasına rağmen Türkiye Türkçesi ağızlarında ikilemeler toplu halde ele alınmamıştır. Bu eksikliği gidermek için 29 adet eser incelenmiştir. Taranan metinlerden fişlenen ikilemeler ilk seslerin niteliğine göre, hece sayılarına göre, anlamlarına göre, ses benzerliğine göre, ses düzenine göre ve sözcük türüne göre kategorize edilmiştir.

Çalışmada öncelikle ikileme kavramı açıklanmış ve konu literatür temelinde ele alınmıştır. Daha sonra Türkiye Türkçesi ağızlarına ait metinler seçilmiştir. Bu metinler incelenerek fişlenmiş ve kategorize edilmiştir. Yörelere yer alan ikilemeler kategorilere ayrılmış ve bütün açılardan ele alınmıştır.

Öncelikle çalışmamda bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Karadoğan’a, yüksek lisans ders aşamasında yol gösteren hocalarım Prof. Dr. Bilgehan Atsız Gökdağ ve Dr. Öğretim Üyesi Yakup Sarıkaya’ya, tez kurulunda yer alan hocam Dr. Öğretim Üyesi İsa Sarı’ya ve sevgili eşim Burak Aksoy’a katkılarından ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

ÖZ

Aksoy, Özlem Merve, "Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkilemeler", Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2019.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Türkçesi ağızlarında ikilemelerin ele alınmasıdır. Çalışma amacı çerçevesinde öncelikle ikilemeler hakkında genel bilgi verilmiştir. İkilemelerin tanımı ve Türk dili gelişiminde ikilemeler ele alındıktan sonra çalışmanın inceleme bölümüne geçilmiştir. Burada ikilemeler ilk seslerin niteliğine göre, hece sayılarına göre, anlamlarına göre, ses benzerliğine göre, ses düzenine göre ve sözcük türüne göre gruplandırılmıştır. Gruplandırma yapılan ikilemeler, Türkiye'den çeşitli yörelerin ağızları kapsamında oluşturulmuş metinlerden alınmıştır. Böylelikle Türkiye'nin birçok yöresi ağızlarında yer alan ikilemeler sayılan kategoriler çerçevesinde gruplandırılarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye türkçesi, Ağız, İkileme

ABSTRACT

Aksoy, Özlem Merve, “Reduplications in Turkey Turkish Dialects” , Master’s Thesis, Kırıkkale, 2019

The objective of this study is to discuss reduplications in Turkey Turkish dialects. In accordance with the study objective firstly, the general information related to the concept of reduplication is given. After defining the term of reduplication and discussing reduplications through the development of the Turkish language, the research chapter is initiated. In this section, the reduplications are grouped according to the characteristics of their first sounds, syllable numbers, meaning, paromasis, soundscape, and word type. The grouped reduplications are taken from various texts, which were created in the context of dialects of various regions in Turkey. Hereby, reduplications used in many parts of Turkey's local dialects are studied within the framework of the grouped categories.

Keywords: Turkey Turkish, Dialect, Reduplication

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii

0. GİRİŞ

İKİLEMELER

0.1. İKİLEMELERİN TANIMI.....	2
0.2. TÜRK DİL TARİHİNDE İKİLEMELER.....	13
0.2.1. Eski Türkçe Dönemi.....	13
0.2.2. Orta Türkçe Dönemi.....	14
0.2.3. Osmanlı Türkçesi Dönemi.....	15
0.2.3.1. Divan Edebiyatı.....	15
0.2.3.2. Halk Edebiyatı.....	16

1. BÖLÜM

SES BAKIMINDAN İNCELEME

1.1. İLK SESLERİN NİTELİĞİNE GÖRE İKİLEMELER.....	17
1.1.1. Ünlü + Ünsüz.....	17
1.1.2. Ünlü + Ünlü.....	20
1.1.3. Ünsüz + Ünsüz.....	25
1.1.4. Ünsüz + Ünlü.....	46
1.2. HECE SAYILARINA GÖRE İKİLEMELER.....	47
1.2.1. Az Heceli Kelimenin Önde Olduğu İkilemeler.....	47
1.2.2. Çok Heceli Kelimenin Önde Olduğu İkilemeler.....	49
1.2.3. Ögeleri Eşit Heceli Farklı Kelimelerden Oluşan İkilemeler.....	50
1.3. SES BENZERLİĞİ BAKIMINDAN İKİLEMELER.....	58
1.3.1. Ön Ses Benzerliği.....	58

1.3.2. İç Ses Benzerliği	63
1.3.3. Son Ses Benzerliği	64
1.4. SES DÜZENİ BAKIMINDAN İKİLEMELER.....	68

2. BÖLÜM

ANLAM BAKIMINDAN İKİLEMELER

2.1. AYNI KELİMELERİN TEKRARIYLA OLUŞAN İKİLEMELER	70
2.2. YAKIN ANLAMLI KELİMELERİN TEKRARIYLA OLUŞAN İKİLEMELER.....	88
2.3. ZİT ANLAMLI KELİMELERİN TEKRARIYLA OLUŞAN İKİLEMELER ..	93
2.4. BİRİ OLUMLU DİĞERİ OLUMSUZ KELİMELERDEN OLUŞAN İKİLEMELER.....	96
2.5. SAYILARDAN OLUŞAN İKİLEMELER.....	97

3. BÖLÜM

SÖZCÜK TÜRÜ BAKIMINDAN İKİLEMELER

3.1. İSİMLER.....	98
3.2. ZAMİRLER	104
3.3. SIFATLAR.....	105
3.4. ZARFLAR	109
3.5. ÜNLEMLER.....	114
SONUÇ.....	117
SÖZLÜK.....	119
KİTAP - İL EŞLEŞTİRMESİ.....	125
KAYNAKÇA	128

0. GİRİŞ

İKİLEMELER

İkilemeler anlamı pekiştiren, anlatımı estetik hale getiren ve etkiyi artıran unsurlardır. Tüm bu özellikleriyle ikilemeler, Türkçe araştırmalarında büyük önem arz etmektedir. Bir dili farklı kılan en önemli unsurlardan biri olan ikilemeler, bu çalışmada Türkiye Türkçesi ağızları kapsamında ele alınmıştır.

Tekrar, yineleme, ikileme, hendiadyoin, kelime koşması, koşma, sıralama, koşaç, ikizleme, katmerleme, eşanlamlı ikizleme, reduplikasyon, çift söz gibi terimlerle ifade edilen ikileme kavramı, anlatımdaki gücü ve etkiyi artırmak, anlamı pekiştirmek ve anlatımda estetik sağlamak amacıyla aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya birbirine yakın ya da karşıt anlamlı sözcük ya da sesleri yan yana kullanmaktır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye Türkçesi ağızlarında ikileme varlığını ortaya koymak ve ikilemeler konusunu detaylı biçimde ele almaktır.

İkilemeler kalıplaşmış ifadelerdir. Türk dili yapısı doğrultusunda oluşum göstermiş olan ikilemelerin Türkiye Türkçesinin farklı ağızlarında varlığının ortaya konulması, büyük önem taşımaktadır. Bu araştırmada hemen her yöreye ait ağızlar ile hazırlanmış metinleri içeren eserler incelenerek ikilemeler belirlenmiş, yörelere ve belirlenen gruplara göre kategorize edilmiştir. İncelenen ikilemeler ikilemeler ilk seslerin niteliğine göre, hece sayılarına göre, anlamlarına göre, ses benzerliğine göre, ses düzenine göre ve sözcük türüne göre gruplara ayrılmıştır.

Çalışma sürecinde ilk adım, ikilemelere ilişkin kavramsal açıklamaların yapılması ve konunun bir literatür temeline oturtulması olmuştur. Sonrasında Türkiye Türkçesi ağızlarına ait incelenebilecek metinler belirlenmiştir. Bu metinler tek tek incelenmiş, fişlenmiştir. Fişleme sürecinde sayılan gruplandırmaya uygun biçimde kategorize işlemi yapılmıştır. Böylelikle ilgili kategorilere yörelerde yer alan ikilemeler yerleştirilerek, Türkiye Türkçesi ağızlarında ikilemeler, bütün yönleriyle ele alınmıştır.

0.1. İKİLEMELERİN TANIMI

İkilemeler genellikle aynı sözcüğün iki kere art arda kullanılması ile, eş veya yakın anlamlı sözcüklerin art arda kullanılması ile ya da zıt anlamlı sözcüklerin art arda kullanılması ile inşa edilir. Dilimizde kullanılan ikilemeler daha dinamik, şiirsel ve çeşitli anlatım oluşturulmasına yardımcı olmaktadır. Yunanca olarak "hen dia dyoin" (iki ile, iki aracıyla bir) şeklinde tanımlanmış olan ikilemelerin, Türkçede kullanılan fazla sayıda örneği bulunmaktadır (Aksan, 2015: 67). İkilemeler, geniş bir kullanım alanına sahiplerdir. İkileme ile ilgili olarak kaynaklarda birçok farklı tanımlamanın olduğu görülmektedir. Terim konusu, araştırmacıların da üzerinde uzlaşamadıkları bir problem olarak dikkat çekmektedir. Öncelikle araştırmacıların ikilemeleri nasıl tanımladıklarının ve nasıl baktıklarının incelenmesi gerekmektedir. Türkçe Sözlükte "İkileme, anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması: yavaş yavaş, irili ufaklı, aşağı yukarı gibi" olarak tanımlanmıştır (TDK, 2005: 948). Zeynep Korkmaz, Gramer Terimler Sözlüğü'nde ikilemeleri "Aralarında belli bir ses düzeni bulunan biçim ve anlamca birbiriyle ilişkili olan aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin tek bir kelime gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesi ile oluşturulan kelime grubu (Korkmaz, 1992)." olarak tanımlamaktadır. Berke Vardar ise, "Anlama güç katmak amacıyla bir birimi, seslemi yineleme, aralarında benzerlik bulunan birimleri art arda kullanma: ölen ölene, güzel güzel, ev mev, vb. (Vardar, 1980: 93)." tanımını yapmıştır.

Türk dil bilgisinde önemli yer tutan bu konuda Hatiboğlu (1981: 9), Korkmaz (1992: 82), Akyalçın (2007: 1), Vardar (2007: 119) ve Gülensoy (2010: 487) ikileme; Gencan (2001: 217) ve Bilgegil (2014: 150) ikizleme; Güneş (2007: 353), Ergin (1997: 377), Karahan (Karahan, 1999: 26) ve Delice (2012: 31) tekrar; Banguoğlu (2004: 308) koşma takı ve Karaağaç (2012: 195) yineleme terimi kullanmışlardır. Osmanlıcada bu terimin aldığı isimleri ise atfi tefsiri, terhib-i ihmâlî ve mühmelât idi. Başlıca batı dillerine bakıldığında ise Fransızcada redoublement, hendiadyoin hendiodyoin; İngilizcede reduplication dual, hendiadyoin; Almandada ise Verdoppeldlung, Zwillingsformen, Hendiadyoin sözcüklerinin kullanımı görülür (Korkmaz, 1992: 82; Hatiboğlu, 1981: 9). Türk dil bilimi tarihinde bu konuda çalışan araştırmacıların her biri farklı farklı terimler kullanmış bazıları ise yenilerini kendileri türetmiştir. Bu konu dilbilimi açısından sorun yaratmaktadır; zira terimde

birlik olması dil açısından önemli bir noktadır (Hengirmen, 2007: 45). Bu çalışma özelinde “ikileme” teriminin kullanılması uygun bulunmuştur.

Hatiboğlu (1981) ise ikilemenin kullanım amacını anlatımı güçlendirmek, anlamı sağlamlaştırmak ve kavramı daha doğru sergileyebilmek olarak, ikilemeyi ise yakın ya da zıt anlamları sözcüklerin arka arkaya getirilmesi olarak tanımlanmıştır. Ergin’ (1997: 377)’in ortaya koyduğu tanım ise cinsleri aynı olan iki kelimenin arka arkaya getirilmesi şeklindedir. Banguoğlu (2004: 308) ikilemeye koşma takımı benzetmesini yapmıştır ve anlamı veya şekli birbirleriyle ilgili olan kelimelerin yan yana getirilmesiyle oluştuğunu belirtmiştir. Rasim Şimşek (1987: 382) ise ikilemenin Türkçe dilindeki anlamın pekiştirilmesi ve kuvvetlendirilmesini sağlayan ve bunun için aynı, yakın veya zıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanımıyla oluşturulan bir sözcük öbeği olduğunu ifade etmiştir.

Karaağaç (2012: 195) ve Karahan (1999: 26)’a göre ise ikilemeler görevleri aynı olan iki sözcükten meydana gelmektedir. Hengirmen (2007: 208) ise yaptığı tanımda ikilemenin anlatımın daha estetik kılınması ve etkisinin artırılması amacıyla yapıldığını ve bunun için yakın, zıt veya eş anlamlı sözcüklerin art arda kullanıldığını belirtmektedir. Güneş (2007: 353) ise ikilemenin kelimenin anlamında ifade değişiklikleri sağlamayı amaçladığını öne sürerken bu değişiklikleri anlamı güçlendirme, abartma, süreklilik sağlama ve denklik olarak saymıştır. Gencan (2001: 217) da anlatımda ayrıntılama, anlatımı genişletme ve anlatıma çeşni katmak için ikileme kullanıldığını belirtmiştir. Akyalçın (2007: 1) ise ikilemelerin anlatıma güç, dinamizm ve şiirsellik kattığını ifade etmiştir. Grönbech (2011: 101) ikilemeleri sıralama olarak adlandırmıştır ve bunların rastgele birçok sözcükten oluştuğunu, zıt anlamlı sözcüklerin arasında bağlantı kurulmasıyla da meydana geldiğini ifade etmiştir. Grönbech şu örnekleri sunmuştur: tölüş tarduş, yabız yablağ, ebig barkıg, begli budunlu ve ilig beg. Grönbech’e göre Uygurcada ikileme kullanımının başlaması bu dili büyük ölçüde geliştirmiştir.

Saadet Çağatay tarafından yazılan “Uygurca Hendiadyoinler” isimli makalede de ikilemenin tanımına yer verilmiştir. Buna göre, “Aynı manada yahut yakın manadaki iki kelimenin bir tek kelime gibi anlam ifade etmesine Hendiadyoin denir (Çağatay, 1978: 29-66)”. Buradaki hendiadyoin ifadesi ile ikilemenin aynı anlama gelecek şekilde kullanıldığı görülmektedir. Hendiadyoinlerin çoğunluğu, sinonim kelimelerin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır. Ancak birbirlerini tamamlayan hatta birbirlerine

zıt kelimelerin bir araya gelerek oluşturdukları hendiadyoinlere de rastlanabilmektedir. Sinonim olarak oluşan hendiadyoinlerde iki kelime de aynı anlama sahiptir. Bu kelimelerin her biri tek tek de aynı anlama gelecek şekilde kullanılabilir. Bu ikilemelere örnek olarak, yorgun argın, delik deşik, bıkmak usanmak, bitmek tükenmek, yalvarmak yakarmak, köşe bucak, uç bucak, şura bura, şu bu, vb. sırlanabilir (Bayraktar, 2004: 17).

Hendiadyoinlerin bir başka oluşum şekli ise birbirlerini tamamlar nitelikte veya birbirlerinin zıttı olan kelimelerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan ikilemelerdir. Bunlara örnek olarak, üst baş, yemek içmek, düğün dernek yahut ana baba, karı koca, iyi kötü, yaz kış, konar göçer ikilemeleri gösterilebilir.

Literatürde, ikilemeler ile ilgili olarak birçok çalışmanın yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmalar arasında en detaylı olan, Vecihe Hatiboğlu tarafından yapılmış olmaktadır. Vecihe Hatiboğlu'na göre, *“İkileme, anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır (Hatiboğlu, 1981: 9).”*

Hatiboğlu'na göre ikileme teriminin kullanılmasının temel nedeni, olayın farklı yönlerine dikkat çekilmesini sağlayabilmektir. Hatiboğlu, yaptığı çalışmada ikileme ve yineleme terimlerine dikkat çekmiştir. Buna göre ikilemenin anlamı, güçlendirmek için çağrışıma dayanan psikolojik bir olayın dildeki görüntüsünü ve anlamını pekiştirmektir. Bu bağlamda her türlü yineleme sanatına başvurulmaktadır. Hatiboğlu, çalışmasının ilerleyen bölümünde ise yineleme terimi yerine bazı kaynaklarda “genelleme” ifadesine rastlanılabileceğini belirtmiştir. Bazı yazarlara göre yineleme, konuşma, yazma ve telifin kusuru konumunda yer almaktadır. Yineleme ile bir anlatım daha da zayıflatılmaktadır (Hatiboğlu, 1981: 9).

Mehmet Ali Ağakay, 1953 yılında kaleme aldığı “Dilbilgisi Konuları: İkizlemeler Üzerine” isimli makalesinde ikileme için “Bilindiği üzere anlatım biçimlerinin artırılması için diller birçok farklı alternatif yöntemleri kullanmaktadırlar. Bu alternatiflerden birisi de kelimelerin tekrarlanmasıdır. Kelimelerin tamamının veya bir ögesinin tekrarlanması yoluyla yeni birtakım yapılar oluşturulabilmektedir. Bu yöntem genel olarak ikileme şeklinde adlandırılmaktadır (Ağakay, 1953: 189).” Ağakay, arka arkaya tekrar eden bir sözcüğün, her bir tekrarının söz dizimi yönünde

ayrı bir görev ihtiva etmesi halinde ikizlemenin söz konusu olmayacağını belirtmektedir. Buna örnek olarak “laf lafı açar” ifadesi gösterilebilir. Buradaki tekrar eden sözcükler, cümle içerisinde ayrı bir sözdizimi rolüne sahip olmalarından dolayı ikizleme söz konusu olamamaktadır. Yapılan tekrarlamaların ikizleme niteliğine kavuşabilmeleri için tek bir bütün haline gelmeleri ve anlam bakımından değişen yeni bir değere sahip olmaları gerekmektedir. Ağakay’a göre ikizlemeler bir tür kelime ikilemeleridir (Ağakay, 1953: 231-233).

Ağakay, “Dilbilgisi Konuları İkizlemeler Üzerine 2 (Ağakay, 1953: 268)” isimli makalesinde de genel kuralın dışında kalan ikizlemelerin sözlüklerde yer alıp orada açıklanmalarından dolayı bu tür ikizlemelere özel bir isim verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bunlar sonrasında Ağakay tarafından “sözlük ikizlemeleri” şeklinde adlandırılmışlardır. Kurala bağlı olan ikizlemeler ise “gramer ikizlemeleri” olarak isimlendirilmişlerdir.

1954 yılında yayınlanan “Türkçede Kelime Koşmaları” adlı yazısında Ağakay, Osmanlıcadaki atf-ı tefsiri terimi ile Batı dillerinde kullanılan Yunanca hendiadyoin teriminin bazı kelime çiftlerine verilmiş bir isimden çok bir söz sanatını ifade ettiklerini savunmaktadır. Buna göre ikileme, “Türkçede birçok kelime çiftlerinin yan yana kullanılagelmesi şeklinde olay ne hendiadyoin gibi bir söz sanatı, ne de atf-ı tefsiri gibi çoğu aynı kavramı ayrı kelimelerle yinelemekten ibaret bir üslup gösterişidir. Türkçedeki olay, çoğu yeni bir kavram anlatmak veya belli bir kavrama değişik bir renk vermek üzere birbirine koşulan iki kelimedenden tek bir kuruluş, temelli, anlamca bağımsız bir kuruluş türetmek yolunda bir yapı (teşkil) yöntemidir (Ağakay, 1954: 97).” Cevat Emre’nin Türk Dilbilgisi’nde bu kuruluşların ikizleme olarak adlandırıldıklarını belirtmiş fakat ikizleme denildiğinde birbirlerine bire bir benzeyen sözcüklerin akla geldiğini ifade etmiştir. Bazı durumlarda ise aralarında hiçbir anlamsal ilişki bulunmayan iki kelimenin bir araya gelmesiyle de ikizleme oluşabilmektedir. Bu nedenle Ağakay’a göre ikizleme teriminin kullanılması isabetli değildir.

Ağakay yalnızca ikizleme teriminin kullanılmasını eleştirmemiş, Atf-ı tesir ve hendiadyoin kavramlarının da bu yapıları ifade etmede yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Bu yapılar için “koşma” teriminin kullanıldığı görülmektedir. Birbirlerine koşulan sözcüklerin her biri ise koşuk olarak adlandırılmaktadır. Fakat buradaki koşma terimi ile edebiyattaki koşmanın karıştırılması mümkündür. Bu nedenle

Ağakay, bu tür kelimeleri kelime koşması olarak ifade etmeyi tercih etmiştir. Edebiyatta kullanılan koşma ise deyiş koşması olarak nitelendirilmiştir (Ağakay, 1954: 103). Muharrem Ergin Türk Dil Bilgisi kitabında kelimeler grubunda ikilemeleri ele almış ve bunlar için “tekrar” terimini kullanmıştır. Söz konusu kitapta yer alan ikileme tanımı ise, “Tekrarlar aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime grupları” şeklindedir. İkilemeyi oluşturan kelimelerin tekrara iştirakleri tamamıyla birbirlerine eşittir. Bu iki kelimenin işlevleri, vurguları ve şekilleri de aynıdır. Kelime grubunun en temel özelliği ise kelimelerin arka arkaya gelmeleri ve tekrarlanmalarıdır. Bu özellik nedeniyle tekrarların çok sade birer kelime grupları oldukları söylenebilir (Ergin, 1997).

Ergin tekrarları dört ayrı gruba ayırarak incelemiştir. Bu gruplar, aynen tekrarlar, eş manalı tekrarlar, zıt manalı tekrarlar ve ilaveli tekrarlar olarak sıralanabilir. Ergin’e göre tekrar, tekrarı oluşturan kelimenin sahip olduğu anlamı kuvvetlendirmek için yapılabilmektedir. “Kara kara gözler” tekrarı buna örnek olarak gösterilebilir. Tekrar ayrıca çeşit fazlalığını ifade etmek için de kullanılabilir. “Kapı kapı gezmek” ifadesi bu duruma örnek teşkil etmektedir. Tekrarın ayrıca ortalama ve beraberlik gibi bir anlamı da bulunmaktadır. “İyi kötü” ve “düşe kalka” gibi çeşitli tekrarlamalar bu amaçla kullanılabilir.

Tahsin Banguoğlu, ikilemeleri belirtme ve yargı öbekleri şeklinde iki farklı kategori içerisinde incelemiştir (Banguoğlu, 2004: 308).

Beşir Göğüş’e göre ikizleme, “Çeşitli anlam ilgileri ya da ses benzerlikleri dolayısıyla bir araya gelmiş kelimelerin oluşturdukları gruplardır.” İleri geri, doğru dürüst ve kul köle gibi ifadeler bunlara örnek olarak gösterilebilir. Beşir Göğüş, bunların bileşik kelime olarak kabul edilmeleri gerektiğini ileri sürmektedir. İkizlemelerin yapılmasındaki temel amaç, kavramın daha detaylı bir yapıya sahip olduğunun bildirilmesidir. Bu nedenle bunların belirtme grupları olarak oluşan bileşik kelimeler arasında incelenmeleri gerekmektedir (Göğüş, 1962).

Osman Fikri Sertkaya, “Maitrisimit Nom Bitig” başlığını taşıyan tanıtma yazısında Maitrisimit Nom Bitig’in neşrinin Hendiadyoin problemini de beraberinde getirdiğini ileri sürmektedir. Sertkaya, Avrupa dilleri içerisinde “hendiadyoin” teriminin kullanımına yer vermiş Türkçe ile Avrupa dilleri arasındaki farklılıkları belirtmiştir. “Avrupa dilleri incelendiğinde Hendiadyoin, iki ayrı kelimenin yalnızca bir kelime

gibi anlam taşımaktadır. Buna göre Avrupa dillerinde sadece “antonim” adı verilen ve birbirlerini tamamlayan sözcüklerin hendiadyoin olarak kabul edildikleri görülmektedir. Buna örnek olarak ana baba ve ebeveyn sözcükleri verilebilir. Buna karşın sinonim adı verilen aynı anlama gelen iki ayrı kelime ve birbirlerinin zıttı niteliğindeki iki kelime Avrupa dillerinde “hendiadyoin” olarak kabul edilmemektedir (Sertkaya, 1982-83: 259).”

Sertkaya, Türkçedeki Hendiadyoin anlayışının daha geniş bir anlama sahip olmasını, Türk dilindeki ikili söyleşilerin Avrupa dillerine kıyasla daha zengin olmasına bağlamaktadır. Buna göre Eski Türkçe öğ okañ (ana baba) “ebeveyn” antonimi, ikileme olarak kabul edilmektedir. Türkçede ise “ikizleme” kapsamında ele alınan öğ ana (ana ana) “ana” sinonim (kompositum)i, bugüne kadar Türkçede hendiadyoin olarak kabul edildiğini ifade etmiştir (Sertkaya, 1982-83: 261).

Hendiadyoinler Türkçede, Avrupa dillerinden farklı olarak hem antonimi hem de sinonimi kapsayan bir yapı konumundadır. Fatma Akerson’a göre terim olarak ikileme, şu şekilde tanımlanabilir: Türkçede birtakım kelimeler çift söylenmekte böylece kelimenin anlamı pekiştirilmeye çalışılmaktadır. Yavaş yavaş, güzel güzel gibi ikilemeler buna örnek olarak gösterilebilir. Bazı durumlarda da sıfatların ilk heceleri tekrarlanmakta ve anlam yoğunlaştırılmaktadır. Örneğin, yemyeşil ve taptaze gibi sözcükler. Bu olgu, Türkçede ikileme olarak adlandırılmaktadır (Akerson, 1982: 49).

Fuat Bozkurt’a göre ikileme, aynı türden sözcüklerin yan yana kullanılması olayıdır. Bu şekilde bir araya gelen sözcükler önemli fonksiyonlara sahiplerdir. İkileme yoluyla anlatım güçlendirilebilir, pekiştirilebilir ve kavramlar zenginleştirilebilir (Bozkurt, 2000: 135).

Mehmet Hengirmen, “Anlatımı daha güzel ve etkili duruma getirmek için aralarında ses benzerliği bulunan yakın, aynı ya da zıt anlamlı sözcüklerin yan yana kullanılmasına ikileme denir (Hengirmen, 2007).” şeklinde bir tanımlamada bulunmuştur. Bu tanıma göre kalıplaşmış birtakım sözler ikileme kapsamında değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

Hamza Zülfikar, yansımalar üzerinde çeşitli çalışmalarda bulunmuştur. Bu çalışmalar sonrasında Zülfikar, ikileme kavramına şu şekilde bir tanımlama getirmiştir: İkileme (reduplication), herhangi bir lengüistik birimin tekrarıdır. Söz konusu tekrarlama

işlemi, bir ses biriminden yapıca bütünleşmiş başka bir birime kadar uzanabilmektedir. İkilemeler, özellikle ses yansımalarında önemli bir konum teşkil etmektedir (Zülfikar, 1995).

İkileme teriminin kullanılmasını tercih eden bir başka isim de Şahbender Çoraklı'dır. Çoraklı'ya göre ikileme, anlatımın güçlendirilmesi ve pekiştirilmesi için bir sözcüğün kısmen veya tamamen tekrarlanması yoluyla ortaya çıkan oluşumlardır. Ayrıca sözcüklerin eş anlamlı ve zıt anlamlı halleriyle birlikte kullanılmasıyla da ikilemelerin ortaya çıkarılması mümkündür (Çoraklı, 2001).

Hanifi Vural, "İkilemeler, anlamı pekiştirmek, anlatım gücünü arttırmak, kavramı zenginleştirmek, söyleyişe ses güzelliği kazandırmak maksadıyla aynı sözcüğün, yakın veya karşıt anlamlı ya da sesleri birbirine yakın iki sözcüğün tekrarlanması, yan yana kullanılmasıdır." şeklinde bir tanımlamada bulunmuştur (Vural, 2004: 3089). Hanifi Vural da ikilemeyi terim olarak kullanan araştırmacılar arasında yer almaktadır.

Sema Bayraktar, kaleme aldığı "*Türk Dilinde İkilemelerin Yapı-Görev-Anlam Özellikleri*" adlı yüksek lisans tezinin, sonuç bölümünde ikilemeler ile ilgili yapılan birçok tanımlamanın olduğundan bahsetmiştir. Bunun ardından Bayraktar, ikilemeler ile ilgili kendi tanımlamasını yapmıştır. Bu tanımlama, "Anlamı pekiştirmek, anlatım gücünü arttırmak, sözcüğe çokluk ya da devamlılık anlamı kazandırmak için, aynı sözcüğün, eş/yakın anlamlı sözcüklerin ya da zıt anlamlı sözcüklerin yan yana getirilmesi; bazı kuruluşlarda ise bazen sözcüğün başına bazen de ilk hecenin sonuna ilave bir unsur getirilmesi ile oluşan kelime gruplarıdır (Bayraktar, 2004)." şeklindedir. Genel olarak ikileme şeklinde kabul edilmekte olan yapıları araştırmacıların bir bölümünün ikileme terimi ile adlandırmadıkları görülmektedir. Mehmet Dursun Erdem de bu araştırmacılar arasında yer almaktadır. Erdem, hem incelemelerde hem de tanımlamalarda bu iki kavramın aynı öbeği ifade eder biçimde kullanılmasına karşı çıkmıştır. "Harezmi Türkçesinde İkilemeler ve Yinelemeler Üzerine" makalesine bakıldığında, ikilemeler tanımlanırken dikkat edilmesi gereken hususların belirtildiği görülmektedir. Bu hususlar şu şekilde sıralanabilir (Erdem, 2005: 190):

1. İki kelime aynı anlamı ifade eder hâle gelir.
2. İkilemelerin oluşumu çoğu zaman asırlarca sürebilmektedir.

3. Özellikle din ve kültür değişimi ikilemelerin oluşunu için uygun zemini hazırlar.

4. İkilemelerin içindeki her bir kelime, cümle içinde görev yönünden aynı işlevi yüklenirler.

5. İkilemelerde her iki kelime de aynı eki alır

6. İkilemeler tam anlamıyla bir dil olgusudur ve oluşunun esasını Türk dilinin yapısından almaktadır.

7. Sözlük yazılırken madde başlı olabilecek nitelik taşırlar.

İkilime özelinde yapılan geniş kapsamlı çalışmalardan biri de Osman Nedim Tuna (1950: 35) tarafından kaleme alınan “Türkçede Tekrarlar” makalesidir. Makalenin en başında Tuna, tekrarların 700-800 yıllık tarihi olan Türkiye Türkçesinde önemli bir konumda olduğunu belirtmiştir. Makalenin ilk kısmı Türkçede meydana gelen fonetik olaylara değinmektedir. Bu fonetik olaylar Tuna’ya göre şunlardır: boşluk öldürücü anlamındaki hiatusstilger, sıkışma anlamındaki contraction, karışma anlamındaki krassé, yer değişimi anlamındaki métathèse, benzeşmeme anlamındaki dissimilation, ikizleme anlamındaki gémination ve düşme. Makalenin bir bölümünün başlığı “isim ve sıfatlarda tekrarlar”dır. İkilemelere değinilen bu bölümde ele alınan ikileme türleri m-li ikilemeler, pekiştime sıfatları kullanılarak, okluk eki kullanılarak ve soru edatı kullanılarak kurulan ikilemelerdir. “Zarfelerde tekrarlar” bölümü ise doğadan esinlenen zarflar ve zarf kipleri yapısında bulunan ikilemeler de dahil olmak üzere zarf türlerinin incelenmesine ayrılmıştır. Makalenin son kısmı ise “Fiilden yapılma tekrar şekilleri” konusundadır ve burada incelenen ikilemeler fiilin bildirdiği işin çok yapılacağı veya çok yapıldığı anlamını katan ikilemelerdir. Tuna (1950: 35-82)’ya göre makalesi yarım kalmıştır. Dolayısıyla “Türkçede Tekrarlar 2” isimli çalışmasıyla buna devam etmiştir. Bu makale ise farklı kiplerin anlamlarındaki incelikleri açıklamaya çalışmıştır. Fiillerin hangi ekleri aldığı ve nasıl çekildiği anlatılmıştır. Tuna’ya göre ikilemelerin oluşturulmasında bazı kurallara uyulmaktadır. Çalışmanın en son kısmı ise halk edebiyatı kapsamındaki nazımda, atasözlerinde, savlarda, bilmeceelerde, yanıltmacalarda ve tekerlemelerdeki tekrarların incelenmesine adanmıştır.

İkileme ve yinelemeler birçok ortak özelliğe sahiplerdir. Erdem’e göre bu iki kavram arasında çeşitli nüanslar bulunmaktadır. Açlık susuzluk ve ağız burun gibi yapılar,

anlamalarını önemli ölçüde korumalarından dolayı ikileme olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla söz konusu yapıların sık sık eş anlamlı kelimelerin oluşturdukları ikilemeler kapsamında ele alındıkları görülmektedir. Fakat bu öbeklerin birer ikileme olarak değerlendirilmeleri oldukça yanlıştır. Söz konusu ifadeler, uzun yıllar boyunca birlikte kullanılmış ve çeşitli yan anlamlar kazanmışlardır (Erdem, 2005: 189). Bu nedenle daha iyi bir terim bulununcaya dek kalıp ifade teriminin kullanılması gerekmektedir. Ayrıca yine bu makalede, aynı kelimenin tekrarıyla oluşan, kelime+ayrılma hali, kelime+yönelme halinde olan, zıt anlamlı olanlar, p zarf fiil ile kurulu ikilemeleri, olumlu-olumsuz şeklinde oluşan yapıları ikileme olarak saymadığını, bunların yineleme olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Özet olarak eş anlamlı kelimeler haricindeki yapılar, ikileme olarak değil yineleme olarak kabul edilmelilerdir (Eren, 1949: 285).

Éva Kincses Nagy, kaleme aldığı “İki Taşla Bir Kuş... Çağatayca Hendiadyoin” isimli makalesinde hendiadyoin terimine yer vermiştir. Bu makalede söz konusu terim, stilistik bir kavram şeklinde tanımlanmıştır. Fakat tıpkı Osman Fikri Sertkaya’da olduğu gibi Türkoloji’de kullanılan hendiadyoin kavramının Batıda kullanılan hendiadyoin ile farklılık gösterdiğine belirtilmiş ve ayrı bir tanıma yer verilmiştir. Söz konusu tanım: “İki ya da üç tane değişik ses düzenine sahip sözcüğün tek bir kavramı anlattığı bileşik deyimlere hendiadyoin denir (Nagy, 2004: 1125)” şeklindedir.

Türkoloji’de eş anlama sahip iki kelimenin tek bir kavram yerine kullanıldığı durumlarda bu stilistik biçim hendiadyoin olarak adlandırılmaktadır. Bununla birlikte yapıyı meydana getiren öğeler eş anlamlı olmasalar bile tüm yapının anlamının bölüm bölüm anlamlarını taşıyan sözcüklerin de hendiadyoin olarak kullanıldığı belirtilmiştir (Tuna, 1948: 432).

Nagy, Almanca, İngilizce ve Rusça dillerinde kaleme alınmış olan kaynakları ve bu yapılar için kullanılmakta olan terimler tek tek ele almıştır. Buna göre hendiadyoinin, Almanca olarak yazılan kaynaklarda da bir bütünlük göstermemektedir. İngilizce yazılmış Türkoloji çalışmalarında ise özellikle son dönemde daha fazla tarafsızlığı içerisinde barındıran binom ya da biverb olarak adlandırılan terim yayılmıştır. Marcel Erdal da bu terimi tercih etmektedir. Araştırmacı, eski Türkçede yer alan hendiadyoin kavramını da ele almıştır. Bu bağlamda hendiadyoin ile birleşik sözcükler arasındaki farklara değinildiği

görülmektedir. Buna göre bileşik sözcüklerde sadece ikinci kelimeye ek getirilmektedir. Hendiadyoinde ise her iki kelime birden ek almaktadır (Erdal, 1991: 493).

Mehmet Hakkı Suçin de “Türkçe ve Arapça İkilemelerde Sözcük Dizilişi ve Ses Benzeşmesi” adını taşıyan makalesinde, Klasik Arapça geleneğinde ikilemelerin “çoğunlukla itbâ” (artlama, tabi etme), bazen de muzâvece (çiftleştirme) (Suçin, 2006: 281)” terimiyle ifade edildiğini dile getirmiştir. Leyla Karahan’a göre “Bir nesneyi, bir niteliği, bir hareketi karşılamak üzere eş görevli iki kelimenin meydana getirdiği kelime grubu (Karahan, 1999)” olarak ikileme yerine tercih ettiği tekrar grubunu tanımlamıştır.

Osman Nedim Tuna’nın “Türkçede Tekrarlar” adlı makalesine bakıldığında ikilemelerin hendiadyoinlerden ayrıldığı bu iki kavram arasındaki farklara değinildiği görülmektedir.

Deniz Abik de hendiadyoin için “birleme” terimini önermiştir. Deniz Abik’in birleme tanımı, “Eş anlamlı iki ayrı sözcüğün yan yana gelerek anlamı pekiştirdiği yapıları birleme; yine pekiştirme, abartma, beraberlik, süreklilik gibi işlevleri üstlenen çeşitli hece ve ses tekrarlarını ikileme; aynı sözcüğün tekrarından oluşan ikilileri de tekrar (yineleme) sayıyoruz (Ceylan, 2009)” şeklindedir. Bu tanıma göre birleme, yineleme ve ikileme kavramlarının tek tek ele alındığı görülmektedir.

Bülent Özkan’a bakıldığında bu yapılar için genel olarak “tekrarlar” şeklinde isimlendirilen yapıların, sesbirimsel, biçimbirimsel ve sözcükbirimsel yinelemelerden oluştuklarını ifade ettiği görülmektedir. Söz konusu terim, literatürde gemination, reduplication, hendiadyoin ve repetition olarak kullanılmaktadır. Bu kavramın Türk gramerinde ise tam bir karşılığını tespit etmek güçtür. Fakat genel manada ikileme terimi bu tür yapıları ifade ederken kullanılan yaygın bir terim konumundadır (Özkan, 2011: 1652).

Süer Eker, tekrar terimini kullanmış ve “Tekrar grupları; aynı, yakın ya da karşıt anlamlı iki sözcüğün bir tek sözcük gibi işlev görmek üzere, yan yana gelmesiyle oluşur. Tekrar gruplarını oluşturan sözcükler aynı yapım veya çekim ekini alabilirler (Eker, 2011)” şeklinde bir tanımlamada bulunmuştur.

İbrahim Özkan’a göre sözlü kültür içerisinde kullanılan yineleme terimi ve divan şiirinde, edebiyat alanında kullanılan tekrar sanatı birbirlerinden farklıdır. Tekrir’in

bir edebi sanat olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Yineleme ise edebi sanat kapsamında ele alınmamalıdır. Yinelemede, sözün dokusunda yapısal birtakım işlevler bulunmaktadır. Yineleme ve tekrar kavramları arasındaki en temel farklılık, sahip olunan işlevlere ilişkindir. Tekrarde, yineleme işlemi sözcüğün anlam ve sahip olduğu yapı korunarak gerçekleştirilmektedir (Özkan, 2011: 1572).

Türkçede genel olarak kullanımı tercih edilen ikileme terimi ile diğer Türk lehçelerindeki bazı kavramların birbirleriyle denk düştüğü görülmektedir. Kazak Türkçesinde ikilemelere “qos sözder” adı verilmektedir. Hatice Uygun, “Kazak Türkçesinde İkilemelerin Türkiye Türkçesindeki İkilemelerle Karşılaştırılması” isimli yüksek lisans tezinde ikilemelerin Kazak Türkçesindeki karşılığına değinmiştir:

Kazak Türkçesinde yakın anlamlı sözcüklerle oluşturulan ikilemeler, “mändes”, zıt anlamlı sözcüklerle oluşturulan ikilemeler, “qayşı”, aynı sözcüğün tekrarıyla oluşan ikilemeler, “qaytalama” ikilemeler, ekli tekrarlanan ikilemeler, “qosımşalı qaytalama”, hece ekleyerek oluşturulan ikilemeler, “üsteme heceli” ikilemeler şeklinde isimlendirilmektedir (Uygun, 2007). Kazak Türkçesinde ikileme oluşturmanın en pratik yolu iki sözcüğün bir araya getirilmesidir. Bu iki sözcük birleştirilmekte ve söylenmektedir.

Özbek Türkçesinde ise “cüft söz, cüft tekrar söz, tekrariy söz, modal şekil, cüft şekil (Öz, 1997: 287)” gibi çeşitli biçimlerde adlandırmaların yapıldığı görülmektedir. Kırım Tatarcasında ikilemelerin karşılığı olarak “çift isimler veya çift sözler (Şavk-Çelik, 2003: 37)” ifadesi kullanılmaktadır. Kırım Tatarcası ile Türkiye Türkçesi, söz varlığı bakımından önemli ortak noktalara sahiplerdir.

Mehmet Kara, “Hakas Türkçesinde ikilemeler “birleşik sözler” olarak değerlendirilir” demiştir. Bu sözlerin arasında ilgi ve denklik ilişkisinin bulunması durumunda birbirlerinden ayrılmaları mümkün değildir (Kara, 2009: 35).

Figen Güner-Dilek, “Rusça yazılmış gramerlerde parniye slova, reduplikatsiya Altay Türkçesiyle yazılmış gramerlerde ise kolbolu sös şeklinde yer alır (Güner-Dilek, 2004: 83)” diyerek Altay Türkçesinde ikilemeler için kullanılan kavramı ifade etmiştir. Bunun yanında genellikle “Koş söz, qos söz, cüft söz, cüft tekrar söz, tekrariy söz, narın demdek adı, xos xadıl sös ve kolbolu sös” gibi sözcüklerin Türk lehçelerinde ikileme yerine kullanıldıkları söylenebilir.

Sonuç olarak araştırmacıların ilgili terime bakış açıları, terim konusu üzerinde önemli değişiklikler ortaya çıkarmaktadır. Araştırmacıların bir bölümü, Batı dilinde kullanılan Hendiadyoin terimini tercih etmiş bazıları ise “tekrar, yineleme, kelime koşması, ikizleme, koşma, koşaç veya ikileme” terimini tercih etmiştir. Söz konusu yapılar için birçok terimin kullanılması, kavram karmaşasının ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Bu nedenle araştırmacılarından bazılarının bu kavramların ayrı kullanım alanına sahip olduklarını belirttikleri görülmektedir.

İkilemelerin sınıflandırılması ikileme için kullanılan terimde olduğu kadar araştırmacıların değerlendirmelerini yapacakları başlıkları tespitinde de büyük önem taşımaktadır. Araştırmacıların değerlendirmelerini farklı başlıklar altında yaptıkları görülmektedir. İkilemeler hem yapı açısında hem de ses bakımından tekrara dayanmaktadır. Bu durum, sınıflandırmanın yapılmasını da güçleştirmektedir.

0.2. TÜRK DİL TARİHİNDE İKİLEMELER

0.2.1. Eski Türkçe Dönemi

Eski Türkçe dönemi bu çalışmada İslamiyet ncesi dönem olarak tanımlanmıştır. Korkmaz (2003: 76)’ın çalışmasında Eski Türkçe dönemi Köktürk Devletinin kuruluşuna dayandırılır. Bu devlet yazı dilinde iki ayrı dil kullanmaktaydı ve bunlar Köktürkçe ve Uygurca idi. Türkçe Dünya üzerindeki en eski dillerden biridir. Bu dilin tarihsel gelişimini anlamak için Orhun Kitabeleri’ne bakılmalıdır; zira bunlar en eski yazılı metinlerdir (2011: 115). Yazıtlarda bir ikileme rneği özellikle dikkat çekmektedir. Günümüzün Türkiye Türkçesinde kullanılan ev bark ikilemesi yazıtlarda da ev bark olarak görülebilmektedir (Aksan, 2000: 98). Ev barkın kullanılması şu Şekilde olmuştur:

“sıñar ssi ebig barkıg yulgalı bardı”

(Yarı ordusu ev[imiz]i bark[ımız]ı yağmalamak için gitti)

Aksan (2000: 99), bir kavramın dile getirilmesinde onunla eş anlamlı veya zıt anlamlı başka bir sözcüğe de yer verilmesinin kavramın anlamında pekişme yarattığını belirtmiştir. İkilemelerin bazı örnekleri ise aynı sözcüğün tekrar edilmesinden meydana gelir. Bütün bu halleri ikilemenin Türkçede kendine sık sık yer bulan güçlü anlatım Őekilleridir. Uygurlar da ikilemeleri dikkat çekici bir sıklıkta kullanmaktaydılar. Aksan (2015: 69)’ın çalışmasında Uygur döneminden ikileme örneklerine yer verilmiştir: znt kaygı anlamındaki “busuş kadgu”, köşe

anlamındaki “buluñ buçgak”, giysi anlamındaki “ton tonangu”, parklaklık anlamındaki “yaruk yaşuk”. Bu örnekler eş anlamlı sözcüklerden kurulmuştur. Bunun yanında sıfat olan kötü anlamındaki “ayıg yabız”, sayısız anlamındaki “sansız tümen” ve şanslı anlamındaki “kutlug ülüglüg” gibi ikilemeler de vardır. Ölmez (1998) “odug sak” ikilemesine vurgu yapmıştır ve bu ikilemenin her iki ögesinin de anlamının aynı olduğunu belirtmiştir. Uygur dönemindeki bu yaygın ikileme kullanımının sebebini araştıran Şen (2002: 377), öne sürdüğü açıklamada Uygurların yeni dinleri yaymak için yazdıkları metinlerin anlatımını güçlendirme istekleri olarak göstermiştir.

0.2.2. Orta Türkçe Dönemi

Orta Türkçe Dönemi Eski Türkçe ile yeni yazı dilleri arasında kalan dönemi açıklar. Bu dönemi temsil eden Türkçe Harezmi Türkçesi olarak kabul edilmektedir (Korkmaz, 2003: 79). Harezmi Türkçesine bakıldığında burada da birçok ikileme kullanıldığı görülmektedir. 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut Dîvânu Lûgat'it Türk'te Türkçedeki ikilemeler konusunda şöyle demiştir (Atalay, 1992: 432):

“Oğuzların dilinin ince karakterde olduğu bilinmelidir. Bilinmelidir ki Oğuzların dili incedir. Türkler isimleri ve fiilleri çift olarak kullanırlar ve bu çiftin biri asıl/kök diğeri ise takıntıdır. Oğuzlar ise yalnızca takıntı kullanırlar. Diğer Türklere bakıldığında bunların hiçbir zaman tek olarak söylenmediği görülmektedir. Örneğin bir şeye bir şey katıldığında “kattı kardı” denir. Bu ikilemede “kattı köktür, “kardı” takıntıdır. Oğuzlar ise aynı durumda yalnızca “kardı” derler.” Türkler “iyi kötü” anlamında “edhgü yawlak” derler ki burada “edhgü” “iyi, “yawlak” kötü anlamı taşır. Bu kelimeler yalnız başlarına kullanılmaz. Oğuzlar ise bunları yalnız başlarına kullanmaktadırlar (Kaşgarlı Mahmut, 2008).”

Türk dili ikilemeleri çok eskiden beri kullanılmaktadır. Örneğin Dede Korkut hikayelerinde birçok ikileme kullanılmıştır. Bu ikilemeler günümüz Türkçesinde de kullanılan ikilemelerdir. Üstünova (1996: 199), Dede Korkut Hikâyeleri'ndeki ikilemelerin çoğunun günümüz Türkçesinde de aynı biçimlerini koruduğunu belirtmiştir. İkilemelerde genellikle sıralama kurallarına bağlı kalındığı görülmektedir. İkilemedeki iki sözcük arasında ya başta ya da sonda ses tekrarı yapılır. Kurallara örnek olarak az hecelinin önce söylenmesi, eşit heceli iseler

ünlüyle başlayanın önce söylenmesi, olumlu nitelikteki sözcüğün önce söylenmesi ve hareketin ilk evresinin önce söylenmesi gösterilebilir. Ancak bu kurallara uymayan ikileme örnekleri de vardır. Üstünove (1996)'nın çalışmasında yer verdiği bazı ikileme örnekleri dizinde verilmiştir.

ağlayubanı sıklayubanı ivine geldi

(Kam Pürenin Oğlu Bamsı Beyrek Boyı)

0.2.3. Osmanlı Türkçesi Dönemi

Batı Türkçesi açısından ikinci evreyi Osmanlı Türkçesi oluşturur. 15. yüzyıl sonlarından 20. yüzyıl sonuna kadar olan tarihler bu dönem kapsamında kalmaktadır. Bu dönemde hem halk şiiri hem divan şiiri ikileme kullanmıştır. Şiirin şairi ikileme kullanarak vurguyu arttırıp bir uyum yakalamak istemektedir.

0.2.3.1. Divan Edebiyatı

Necatî Bey 15. yüzyılın ünlü şairlerindedir. şiirlerinde “döne döne” redifli gazel ikilemenin kullanımına rastlanması açısından önemlidir. Aydemir ve Çeltik (2009) Necatî Bey'in yazdığı her beyitte işlediği konunun sürekli ve durmaksızın meydana geldiğini anlatmak istemiştir. İkilemeden oluşan rediflerde can-ser, zevk-şer, ay-gün gibi ikilemelere de sık rastlanmaktadır.

Bâki 16. yüzyıl şairlerinden biridir. Yazmış olduğu redifli gazel “semt semt”, redifte ikilemenin kullanılmış olduğu önemli bir örnektir. Bâki'nin de Necatî Bey gibi bazı beyitlerde ikileme redife paralel olarak ikileme kullandığını belirten Aydemir ve Çeltik (2009), bu ikilemelere örnek olarak “bağ u rağ, cist ü cû, cavk cavk, yer yer, fitne ve âşûb u gavgâ, sû be-sû” gibi ikilemeleri göstermiştir.

Gazellere yoğunlaştığı çalışmasında Ünver (1988), aynı kelimenin tekrarı ile oluşturulan ikilemeler içeren gazellere değinmektedir. Örnek verilen ilk gazel Âhî'nin gazeli olmuştur. Bunun yanında Sebzî, Dürrî ve Kandî'nin kaleme almış olduğu nazireler incelenmiştir. İncelenen bu dört gazel de ikilemelerle yazılmış olan gazellerdir. Kullanılan ikilemelerin sayısını belirleyen Ünver (1988), Âhî'nin beş beyitli gazelinin üç beytinde ikilemelere sekiz kez, Sebzî'nin yedi beyitli gazelinin dört beytinde ikilemelere dört kez, Dürrî'nin beş beyitli gazelinin beş beytinde ikilemelere on bir kez, Kandî'nin beş beyitli gazelinin beş beytinde ikilemelere on iki kez yer verdiğini ifade etmiştir.

0.2.3.2. Halk Edebiyatı

Divan edebiyatındaki gibi, halk şiirinde de anlatımın ahenkli ve güçlü olabilmesi için ikilemelere başvurulmaktaydı. Halk şiirindeki ikilemelerin genellikle aynı kelimenin tekrarı üzerine kurulduğu görülmektedir. Bunlara örnek olaran uğrun uğrun, melil melil, ılgıt ılgıt, esip esip, elvan elvan, bazı bazı, vara vara ve güle güle verilebilir. Örneğin (Cumbur, 2005: 34):

Karac'oglan der ki: Yalandır yalan

Aldatıp yârimi elimden alan.

Gözyaşın mürekkebe, kirpiğin kalem,

Ayrılık defterin yaz uğrun uğrun.

Karacaoğlan

Çeşitli kaynaklarda rastlanan ikilemelerin her biri Türkçede ifadeyi kuvvetlendirme, anlatımı zenginleştirip güçlendirme ve anlatımda uyumu sağlama işlevini görmüştür. Türkçenin ilk ortaya çıktığı dönemlerden günümüz Türkçesine kadar anlamını koruyarak ve yanına yenileri eklenerek gelmeyi başarmış olan ikilemeler Türkçe açısından önemli bir mirastır. İkilemelerin bu denli geniş kullanım alanı bulması karşıladıkları nüansların çokluğuna (Dilek, 2004: 89). Osmanlı Türkçesi döneminin ardından gelen Türkiye Türkçesi döneminde yazılmış olan eserlerde olduğu gibi günlük konuşmada da ikilemeler son derece sık kullanılmaktadır. Aksan (2014: 118-119) belirtmektedir ki Türkçenin içinden geçmiş olduğu her dönemde ve toplulukların konuştuğu her farklı Türkçe lehçesinde görülebilen ikilemelerin Türkçenin anlatım özelliklerine uymaktadır ve anlam bilim ile söz dizimi konusunda dikkat çekici özelliklere sahiptir.

1. BÖLÜM

SES BAKIMINDAN İNCELEME

1.1. İLK SESLERİN NİTELİĞİNE GÖRE İKİLEMELER

1.1.1. Ünlü + Ünsüz

İkilemelerde genel olarak ünlü ile başlayan sözcüğün ünsüzle başlayan sözcüğe göre daha çok önde kullanıldığı görülmektedir. Bu tür ikilemelerde, ünlü ile başlayan sözcüklerin büyük çoğunluğunda düz-geniş ve kalın ünlülerin kullanıldığı görülmektedir.

Urfa	Elazığ
in cin	Araba maraba
Ordu	Elbise melbise
üç beş	Eyi kötü
Zonguldak	Rize
Açık saçık	Altun maltun
Aşağı yukarı	Aşşa yukari
Yozgat	Az boz
Aladı maladı	İleri geri
Eş dost	Ok yay
İncik boncuk	Uş dort
Gaziantep	Ordu
Ağla sızla	ana baba
Kastamonu	Üç beş
Aşağı yukarı	at mat
Öp goh	iri yarı

Ölü diri

üç beş

Giresun

Anam nenam

Örtü döşek

Trabzon

Ağzım tilim

Aliş veriş

Üç beş

Rize

Ağam mağam

İt cavur

Ufak tefek

Van

Ala vere

Allı pullu

Anaya babaya

Oyan buyana

Üç beş

Bitlis

Aynes maynes

Eskişehir

El yüz

Oklu yaylı

Bolu

Azı burnu

Eş dos

İleri geri

Zonguldak

Aç sussuz

Ana buba

Ayan beyan

Eğri doğru

İşli dışlı

Ufacık tefecik

Üzer baş

Keban

altın maltın

aşağı yukarı

az çok

öptüm möptüm

Korkuteli

atlet matlet

ıvır zıvır

ölsek kalsak

uç bucak

ufak mufak

Muğla

abur cubur

allı pullu

aşağı yukarı

eş dost

in min

ordan burdan

ufak tefek

Erzincan

at dut

atduh matduh

az çok

elma melma

iğne miğne

Manisa

ana buba

1.1.2. Ünlü + Ünlü

Bu kurala göre ilk üyenin hangisi olacağını ünlü dizisine bakarak tayin edebiliriz. Ünlü dizisine göre kelime başı ünlülerinden hangi üyeninki ilk geliyorsa, o üye başta yer alır. Osman Nedim Tuna ünlü dizisini ise şöyle göstermiştir: Ünlü dizisi: e, a; ı, i; ö, o; ü, u. Şu sıra ile bakılır: 1. düzyuvarlak (düz önde), 2. geniş-dar (geniş önde), 3. ön-art (ön önde) (Tuna O. N., 1982-1983: 163). Bu durum kelime başındaki sesin farklı olması durumunda geçerlidir. Eğer her iki üyenin de baş tarafları aynı ise, “karşılıklı olarak baştan sona doğru, her iki üyenin fonemlerine bakılır. Bu ikisi arasında ilk farkın gösterdiği karşıtlığa bakılır.

Urfa

Allah Allah

ayrı ayrı

az az

azar azar

ılık ılık

ince ince

oynaya oynaya

öyle öyle

ufak ufak

Diyarbakır

ağaç ağaç

Allah Allah

alt üst

ayrı ayrı

ufak ufak

Ordu

Allah Allah

anam anam

öyle öyle

ufak ufak

Bartın

Aç açık

Allah Allah

Öyle öyle

Aybastı

Allah Allah

Sivas

Ağlaya ağlaya

Alır almaz

Allah Allah

Elek elek

Elvan elvan

İner inmez

Uluh uluh

Kırşehir

Ağlayı ağlayı

Alayı alayı

Aman aman

Arayı arayı

Aşıp aşip

Ayan ayan

Ayrı ayrı

Efil efil

Işıl ışıl

Of of

Olur olmaz

Oylum oylum

Öyle öyle

Örölmeyi örölmeyi

Ufak ufak

Malatya

Ağlıya ağlıya

Alır almaz

Aman aman

Amen amen

Atar atmaz

Eyi eyi

İlgıt ilgıt

Ufah ufah

Elazığ

Allah Allah

Aman aman

Ata ata

Oynıya oynıya

Ufah ufah

Maraş

Alır almas

Allah Allah

Ayrı ayrı

Az uz

Esdi esdi

İlgıd ılgıd

İşle işle

Gaziantep

Ağlıya ağlıya

Aman aman

İlim ilim

Oğlan oğlan

Uyan uyan

Uzak uzak

Kastamonu

Amman amman

El el

Elim elim

Evlek evlek

İkem ikem

Öte öte

Usul usul

Uzun uzun

Çankırı

Oylum oylum

Uzun Uzun

Niğde

Düşüne düşün

Eğirim eğirim

Ezel ezel

Delik delik

Elazığ

Acele acele

Acım acım

Ağır ağır

Ağlaya ağlaya

Ağlıya ağlıya

Ağlı ağlı

Ah ah

Aman aman

Avlana avlana

Edi edi

Ela ela

Eyvah eyvah

İllallah illallah

Oğul oğul

Oh oh

Olur olmaz

Olur olur

Otur otur

Oynaya oynaya

Öf öf

Öpcek öpcek

Ufah ufah

Rize

Arkadan önden

Ata ata

Elli elli

En en

İn in

Öv öv

Ufak ufak

Ordu

Onar onar

alay alay

Usul usul

Giresun

eyil eyil

okiya okiya

Ayrı ayrı

Ellü ellü

Oyum oyum

Ölür ölür

Trabzon

Ağır ağır

Ağlaya ağlaya

ah ah

Akın akın

alır almaz

Alli alli

Allah Allah

Altın altın

elli elli

Ayrı ayrı

inleye inleye

Ayrı ayrı

olur olur

Oyniya oyniya

olur olmaz

Uzak uzak

otur otur

Van

öf öf

Ağlıya ağlıya

Korkuteli

El ayak

akar akar

Oyum oyum

Allah Allah

Muş

ateş ateş

Adım adım

aydeş aydeş

Ebrüm ebrüm

Ayrı ayrı

İfah ifah

ince ince

Eskişehir

oba oba

Oba oba

otur otur

Zonguldak

öyle öyle

Avuc avuc

Uzun uzun

Ayrıç ayrıç

Muğla

Iscak ıscak

acı acı

Isıl ısııl

açık açık

Uzun uzun

ağır ağır

Keban

ağla ağla

ağlıya ağlıya

al al

allah allah

aman aman

aşa aş

ata ata

avaz avaz

ayrı ayrı

el ayak

elek elek

istemeye istemeye

ivedi ivedi

oynaya oynaya

öte öte

öyle öyle

uğraş uğraş

Erzincan

açeliy açeliy

açıp açıp

açuhlu açuhlu

ağır ağır

alır almaz

aman aman

eder etmez

eşinmiş eşinmiş

eyler eyler

inşallah inşallah

iteliye iteliye

odiya odiya

olsa olsa

otiriy otiriy

oya oya

ufah ufah

ula ula

usul usul

üziy üziy

Denizli

al al

amin amin

anna anna

aşakan aşakan

atdık atdık

azar azar

içir içir

otdi otdi

otsun otsun

oturmu otmaz

öğsüz öğsüz

ölü ölü

uruta uruta

1.1.3. Ünsüz + Ünsüz

İkilemeleri oluşturan kelimelerin ikisi de ünsüzle başlayabilir. Bu durumda sıralamanın nasıl olacağı konusunda belli bir kural oluşturmak zordur. Osman Nedim Tuna (1982-1983), eş heceli bazı ikilemeler üzerinde yaptığı incelemede bir takım diziliş ilkeleri ortaya koymuştur. Osman Nedim Tuna ünsüz dizisini ise şöyle göstermiştir: ğ, h; l, r, n, m; v, y; k; z, s, ş, f; c, d, g, b; ç, t, p

Urfa

sıkım sıkım	
bez mez	söyleye söyleye
bol bol	tak tak
böyle böyle	tamir mamir
cır cır	tek tek
çoluk çocuk	vır vır
dilim dilim	yana yana
gide gide	yavaş yavaş
gidip gelip	zina mina

hacı macı

Diyarbakır

haraç maraç	bakıp bakıp
hemen hemen	birer birer
hıldır hıldır	boş boş
kiraya miraya	böyle böyle
konuşa konuşa	çala çala
lap lap	çoluk çocuk
parça parça	davul mavul
pat küt	deli divane
pat pat	düğün dernek
sık sık	fakir makir
sıka sıka	gazoz mazoz

güle güle

hele hele

hop hop

karı koca

konu komşu

koşa koşa

para mara

parça parça

rahat rahat

renk renk

sürüye sürüye

süslü püslü

şöyle böyle

tak tak

yara mara

yavaş yavaş

zar zor

Ordu

bağıra bağıra

böyle böyle

çamur mamur

çat pat

çoluk çocuk

dokuya dokuya

git gel

goşa goşa

göz göz

güreş müreş

hattır hattır

hoşaf hoşaf

karı marı

kazma kürek

küt küt

kütür kütür

para mara

parça parça

saf saf

şöyle şöyle

tıkır tıkır

vura vura

yatak yastık

yavaş yavaş

yonup yonup

yosma yosma

Karabük

Bağıra bağıra

Bağıra çağıra

Bak bak

Bata çıka

Çayır çayır

Çeke çeke

Çoluk çocuk

Dilim dilim

Tokat

Düğün dernek

Bölük bölük

Geri geri

Canlı cansız

Güm güm

Çifter çifter

Hamur hamur

Çoluk çocuk

Kara kuru

dal dal

Kasa kasa

Dere tepe

Kat kat

Dert derman

Kazma mazma

Firede firede

Kım kım

Gam gasavet

Kızara kızara

Gece gündüz

Konu komşu

Gele gele

Koşa koşa

Gide gide

Köy köy

Gölek gölek

Küt pat

Göre göre

Sallana sallana

Kar zarar

Sım sım

Kıya kıya

Vura vura

Kol kol

Yaşlı başlı

Pır pır

Yok yok

Pırtık çırtık

Yürüye yürüye

Sallana sallana

Zaman zaman

Seme seme

Aybastı

Tıngır tıngır

Çoluk çocuk

Türlü türlü

Şapır şapır

Yatık yatık

Yarım yamalak

Yavaş yavaş

Yıkıp yıkıp

Kayseri

Basa basa

Başlı başlı

Becek becek

Boy pos

Bödi bödi

Bölük bölük

Bükün bükün

Cıt cıt

Civil civil

Çarpa çarpa

Çatal matal

Çayır çimen

Çeke çeke

Çıplak çıplak

Çift çift

Çifte çifte

Çoluk çocuk

Dal dala

Daldan dala

Damdan dama

Deh deh

Delik delik

Dere tepe

Didek didek

Diyar diyar

Dizleyi dizleyi

Dost düşman

Döne döne

Dum dum

Gel gel

Gele gele

Gide gide

Git git

Göz göz

Gözleyi gözleyi

Güldür güldür

Güle güle

Güzün güzün

Halka halka

Ham ham

Hasta hasta

Hay huy

Hele hele

Kaçı kaç

Kana kana

Kele kele

Kelep kelep

Kerpiç kerpiç

Koşa koşa

Kucak kucak

Kusa kusa

Parça parça

Pare pare

Saya saya

Sıkı sıkı

Sıra sıra

Sile sile

Süre süre

Şıkgır şıkgır

Şır şır

Tek tek

Temizlik memizlik

Tıkır tıkır

Tıkır tıkır

Tak tak

Top top

Toplayı toplayı

Vara vara

Vay vay

Yar yar

Yatar yatar

Yavaş yavaş

Zaman zaman

Malatya

Beyaz beyaz

Buldun buldun

Çapgun çapgun

Çayır çümen

Çıha çıha

Çifte çifte

Çuh çuh

Dağ daş

Damla damla

Duman duman

Dür бүk

Gariş gariş

Goha goha

Gözetti gözetti

Horuzum horuzum

Küçük küçük

Melil melil

Piligah piligah

Sabur sabur

Sağa sola

Sallanı sallanı

Sıra sıra

Sini sini

Var yoh

Teker teker

Top top

Yavaş yavaş

Elazığ

Biçim biçim

Durur durur

Fakır fakara

Gatar gatar

Köy köy

Sayıy sayiy

Sıra sıra

Sile sile

Türlü türlü

Yana yana

Yudum yudum

Tunceli

Baram baram

Bele bele

Saura saura

Teker teker

Maraş

Çat çat

Çayırli çimenli

Çıtır çıtır

Der demez

Görür görmez

Langır lungur

Mantıfar mantıfar

Medet medet

Gaziantep

Bölük bölük

Burma burma

Derin derin

Gap gaç

Gediği gediği

Gel gel

Gide gide

Git gel

Gözel güzel

Güle güle

Hambal hambal

Kesilmiş kesilmiş

Sıyah sıyah

Vil vile

Yana yana

Zaman zaman

Kastamonu

Birem birem

Civ civ

Çul çaput

Damga damga

Dere depe

Dıga basa

Dıngır dıngır

Dura dura

Düşüne düşüne

Fart furt

Gez dolaş

Gir çık

Goca goca

Gov gov

Govde govde

Hızara hızara

Kıtır kıtır

Sürmeli sürmeli

Şangır şangır

Varu varmaz

Virt zirt

Yallah yallah

Yelten yelten

Yeme içme

Çankırı

Bel yan

Biyas biyas

Çığırım çığırım

Çıhar çıhar

Düt düt

Gısa gısa

Gule gule

Hindili hindili

Huğurt huğurt

Kesip kesip

Mesel mesel

Nenni nenni

Pare pare

Salini salini

Sallanı sallanı

Sallanı serpini

Yorgun yorgun

Çorum

Cek cek

Niğde

Yağmur yağmur

Gaşıh gaşıh

Gele gele

Elazığ

Bekli bekli

Bela bela

Bele bele

Belik belik

Bigız bigız

Böyi böyi

Böyle şöyle

Böyük küçük

Çağır çağır

Çat pat

Çeke çeke

Çengiliye çengiliye

Çıh çıh

Çıt çıt

Çil çil

Darın darın

Delük delük

Deyi deyi

Diken diken

Donim donim

Donuh donuh

Düşüne düşün

Düşünü düşün

Fış fış

Filan filan

Gaç gaç

Gardaş gardaş

Gece gece

Gece gündüz

Gel geç

Gel get

Geldi gelmedi

Geli geli

Geliy geliy

Gelmiş geçmiş

Get get

Getir getir

Geze geze

Gezi gezi

Gıra gıra

Gide gide

Gidi gidi

Girer girmez

Git gel

Gül gül

Güle güle

Güzel güzel

Ha ha

Halla halla

Hay hay

Hele hele

Heyvah heyvah

Hızlı hızlı

Hopliya hopliya

Hur gur

Kana kana

Kese kese

Kıtır kıtır

Konuğ konuğ

Matal matal

Mehle mehle

Memleket memleket

Münik münik

Neler neler

Nenni nenni

Ohuma yazma

Parça parça

Pırıl pırıl

Rahat rahat

Sini sini

Söla söla

Söle söle

Söyli söyli

Süri süri

Şakır şakır

Şam şam

Tah tah

Taham taham

Tak tak

Takır tukur

Tav tav

Tek tek

Teker teker

Temam tamam

Tez tez

Tir tir

Töbe töbe

Tuluh tuluh

Var yok

Vay vay

Vura vura

Yan yan

Yap yap

Yar yar

Yavaş yavaş

Yer yer

Yoh yoh

Zarafat zarafat

Rize

Boyle boyle

Bundan bundan

Canli manli

Civ civ

Çala çala

Çeşit çeşit

Çık git

Çif çif

Çoluk çocuk

Çuval çuval

Dan dan

Dane dane

Din iman

Doğri doğriya

Dört beş

Duşe duşe

Geri geri

Geze geze

Göy göy

Guç hal

Güzel güzel

Ğel Ğit

Ğid gel

Hal hatır

Hor hor

Karakol karakol

Karılar kızlar

Kirik mirik

Kivir zivir

Kizi mizi

Nazlata nazlata

Sere sere

Ses seda

Şenlikler menlikler

Şuni buni

Taka tuku

Tane tane

Tangur tungur

Tatli matli

Tel tel

Topliya topliya

Tüfei müfei

Vezir vüzera

Yavaş yavaş

Yemek memek

Yuvarlan yuvarlan

Zaman zaman

Zari zari

Ordu

çırpa çırpa

Dolu dizgin

Goşa goşa

Vura vura

Baba yit

bal şeker

biçe biçe

cayır cayır

Dağ daş

Damla damla

dane dane

Diyar diyar

dom dom

Düşün daşın

findık fisdık

garı gız

Garı goca

Gaşug gaşug

Gide gide

Guk guk

Gul köle

güle güle

güzel güzel

Hapış hapış

hapur hapur

Hizmet rağbet

mal mülk

Merdane merdane

Para mara

Parça parça

Sağ sol

Sıra sıra

yalvar yakar

yana yana

Yavaş yavaş

Yiyip içip

yüsek yüsek

Giresun

girer girmez

Bata bata

Benek benek

Burun burun

Coşa coşa

Curu muru

Çayır çiçek

Çoluk çocuk

Dağ daş

Duta duta

Gamçı guyluk

Gavun garbuz

Geş get

Geyin guşen

Güle güle

Hali hatırı

Salkım saçak

Şaşgın şaşgın

Şurada burada

Taflan taflan

Takı tukur

Yata yata

Yaz gış

Trabzon

Bağlaya bağlaya

Celin cüvey

Cüzel cüzel

Çaba çaba

Çini çini

Dola dola

Doya doya

Döge döge

Döke döke

Düşüne düşüne

Gana gana

Garşı garşı

Guza guza

Hay hay

Karip karip

Keze keze

Kınalı kınalı

Kopa kopa

Kuru kuru

Küzel küzel

Mapus mapus

Parça parça

Salına salına

Sıra sıra

Sora sora

Söküle söküle

Söyleye söyleye

Tana tana

Teker meker

Tel del

Tildim tildim

Toruk sacak

Töküle töküle

Tüğüm tüğüm

Vallahi pillahi

Vura vura

Yağa yağa

Yalvara yalvara

Yana yana

Yarım yirak

Yari canı

Yaşı yaşı

Yavaş yavaş

Yaya yaya

Yumak yumak

Rize

Birdu birdu

Dal budak

Doğum doğum

Doya doya

Filingur filingur

Helasa yelasa

Hele hele

Kara kara

Kari kız

Karşı beri

Kaşuk kaşuk

Kaynağa kaynağa

Koşa koşa

Koyun kuzi

Köpek möpek

Mani mani

Serine serine

Sıra sıra

Sıra sıra

Souk souk

Söğge söğge

Yata yata

Yiğne yiğne

Van

Bağ bahça

Bağçalar bağlar

Başdan ayağa

Bölük bölük

Cicom cicom

Daş dorpah

Dolani dolani

Dura dura

Gazma kürek

Gide gele

Gözel güzel

Köç köç

Mayıl mayıl

Parça parça

Pencereden pacadan

Püsgül püsgül

Salhum saçah

Salliya salliya

Senem senem

Tumbul tumbul

Yana yana

Yavaş yavaş

Yer gök

Zari zari

Bitlis

Benek benek

Dagi daşi

Fısgı fücür

Gece gündüz

Gül badem

Güleller güleller

Güneş güneş

Hele hele

Henek henek

Hıtır hıtır

Küçük küçük

Miner miner

Perçem perçem

Sıra sıra

Susam sümbül

Şahi şahi

Terli terli

Yanah yaşmag

Yayıla yayıla

Yiyip içip	Dem dem
Muş	Dem devren
Bahça bağ	Derdi belası
Bal'ami bal'ami	Doğram doğram
Çerim çerim	Dolana dolana
Dolane dolane	Gardaş bacı
Fani fani	Gaşın gözün
Gaş giprih	Göz göz
Gol ganad	Sallana sallana
Hane hane	Yalvar yahar
Hüköre hüköre	Eskişehir
Sağde solde	Bölük bölük
Sini sini	Büküle büküle
Şeker şerbet	Çana çolme
Teze teze	Çay gayfe
Vallah billah	Çayır çimen
Yalvar yaha	Deniz derya
Yane yane	Dert bela
Yaz gış	Dip bucak
Zari zari	Dizing dizing
Terekeme	Günbür günbür
Bag bostan	Pul pul
Bahça bağ	Sana soluna
Beze düze	Tayfe tayfe
Böyük küçük	Teker teker
Çar çar	Türlü türlü

Yamrı yumru	böyle böyle
Bolu	çaka çaka
Bıyık sakal	çıra mira
Çoluk çocuk	çoluk çocuk
Divit divit	çul çaput
Dosd düşman	dahada bayırda
Gel ged	diri diri
Gode gode	dolaşa dolaşa
Güllü zünbüllü	falan filan
Helasa helasa	falan fistan
Yama yama	gece gece
<i>Zonguldak</i>	gece gündüz
Basak basak	gel git
Benek benek	Gelen giden
Bölük bölük	gelir gelmez
Dölük dölük	git gel
Harar harar	hele hele
Mavili mavili	kim kim
Merdin merdin	marş marş
Nokda nokda	nuska muska
Sehet sehet	parça parça
Toz duman	pay pay
Zırt zırt	pırıl pırıl
Ağın	saçma sapan
bağ bahçe	sağa sola
belik belik	sapar sapmaz

sata sata

ses seda

şakır şakır

şöyle böyle

Şöyle şöyle

tak tak

tak tuk

tek tek

tingir mingir

var yok

yaşlı başlı

yavaş yavaş

yeni yeni

yırtık pırtık

yüz yüz

çizim çizim

çok çok

çorum çocuğum

dikek dikek

dolana dolana

döne döne

duvak muvak

falan falan

Geze geze

girip girip

gören gövelek

gülüşe gülüşe

gürül gürül

hayvan mayvan

kak kak

katar katar

koca koca

küldür paldır

paldır küldür

salkım salkım

selam sabah

şıpır şıpır

şimdi şimdi

şöyle şöyle

şunu bunu

tak tak

Korkuteli

Bellik Bellik

birer birer

bol bol

bölük bölük

böyle böyle

buradan buradan

çalış çalış

Çayır Çayır

çeşit çeşit

çizgili çizgili

tamam tamam

tane tane

türüm türüm

yanar yanar

yastık yastık

yaşlı yaşlı

yata yata

yattık yattık

yavaş yavaş

zaman zaman

Muğla

bağıra bağıra

bak bak

baka baka

ballı ballı

bata bata

bata çıka

besle besle

birer birer

boyalı moyalı

böyle böyle

cart curt

çakal makal

çal çal

çalışa çalışa

çanak çömlek

Çat Çat

çatır patır

çeke çeke

çeşit çeşit

çırpı çırpı

çoluk çocuk

çor çocuk

delik delik

dım dım

diken diken

diye diye

dola dola

doldur doldur

dolu dolu

döve döve

duru duru

durup durup

falan filan

findık fıstık

gece gündüz

gele gele

gelen giden

gıldır gıcık

gide gide

gidip gelip

gün gündüz

gürül gürül	şıkır şıkır
hınım hısım	şimdi şimdi
kaba kaba	tabak tabak
kat kat	tabanca mabanca
kayık mayık	tak tak
koca koca	tan tan
köfte möfte	tangır tangır
küçük küçük	tat tuz
küt küt	tek tek
langır langır	tel tel
mal melan	tık tık
mal melel	tıkır tıkır
manga manga	tın tın
parça parça	tingır mingır
parçalı parçalı	tomurcuk momurcuk
parıl parıl	vızır vızır
patır patır	yaprak yaprak
saç maç	yata yata
sallaya sallaya	yavaş yavaş
seke seke	yımıl yımıl
silkeleye silkeleye	yırta yırta
sokak sokak	yırtına yırtına
sürüne sürüne	yol mol
şakır şakır	yola yola
şap şap	yüze yüze
şeker meker	zangır zungur

Erzincan

bağa bağa

bahah bahah

bar bar

basar basmaz

bazı bazı

bele bele

bol bol

çalış çalış

çat pat

çoh çoh

çoluh çocuh

dertli dertli

devrüm devrüm

deyda bayırda

deyi deyi

dırmaliy dırmaliy

dola dola

domuz momuz

dögdüler dögdüler

döndere döndere

dutar dutar

fotıra motıra

gapah gapah

garı goca

garuştır garuştır

gaybolur gaybolmaz

gayıh gayıh

gece gündüz

gede gede

gedip gelip

gedip geliy

gediyuh geliyuh

gelecim gidecim

gelen giden

gelin damat

geliye geliye

get gel

get get

getme metme

getmiş gelmiş

geze geze

gırıla gırıla

gırılduh gırılduh

gırmızı gırmızı

gide gide

gidip gelip

gidir gelir

gonar gonmaz

goni gomşi

gonuşur gonuşmaz

görür görmez

güle güle	varımış yoğumuş
gümbür gümbür	velayet velayet
gür gür	yapı mapı
haman haman	yapıyoh yapıyoh
hasta hasta	yatıp gahiy
haşa haşa	yatıyuh uyuyuh
hemen hemen	yavaş yavaş
ho ho	yaveş yaveş
höşür meşür	yavlara yavlara
kunkulu munkulu	ye ye
mum mum	yemeyi memeyi
neye neye	yeter yeter
nomış nomış	yeyiy yeyiy
parça parça	yoh yoh
patır kütür	yuğ yuğ
salını salını	yurmu yurmu
silkeliy silkeliy	zaman zaman
sinek minek	<i>Afyon</i>
soyma moyma	babam babam
şahır şahır	buba buba
şakkır şakkır	çattıda çattıda
şuram buram	çotu çotu
tabi tabi	dambır dümbür
takır tukur	dara dapa
tıh tıh	didi didi
toza toza	dotaşë dotaşë

dövdük mövdük

türüm türüm

gadin gız

varı varı

gal gal

varımış yoğumuş

gargıta gargıta

yapı yapı

garı garı

gaşı gaşı

gatan gatan

gida gida

gidi gidi

gidö gidö

gini gini

gir gir

giri giri

git git

goca goca

gülin gülin

gülü gülü

hai hai

höla höla

hu hu

matıbarı matıbarı

soyun soyun

şüyumuş buyumuş

tak tak

tıkır tıkır

töz töz

1.1.4. Ünsüz + Ünlü

Ünlü-ünlü diziminde de değindiğimiz üzere, üyelerden biri ünlü, öbürü ünsüzle bitiyorsa, o zaman ünlü ile başlayan üye sıralamada ilk olur. Vecihe Hatiboğlu da Türk Dilinde İkileme kitabında ikilemede kalıplaşmayı perçinleyen etkenleri sıralarken ikilemede, genellikle ünlüyle başlayan sözcüğün önce gelmesine değinir: İkilemede, genellikle ünlüyle başlayan sözcük, ünsüzle başlayan sözcükten önce kullanılır (Hatiboğlu, 1981: 17). Ayrıca Hatiboğlu, özellikle ünlü ile başlayan sözcüklerin çoğunda geniş, kalın, düz ünlünün başta bulunduğu da dikkat çekmiştir. Ancak burada tersi bir durum söz konusudur, eş heceli ikilemelerin ilk üyeleri ünsüzle, ikinci üyeleri ise ünlü ile başlamaktadır.

Elazığ

Yum aç

Rize

Dağ ova

Giresun

beş altı

Terekeme

Din iman

Eskişehir

Cümle alem

Zonguldak

Dinsüz imansuz

Baskil

yiyip içip

Korkuteli

beşer altışar

1.2. HECE SAYILARINA GÖRE İKİLEMELER

1.2.1. Az Heceli Kelimenin Önde Olduğu İkilemeler

İkilemeleri oluştururken az heceli sözcüğün genellikle başa gelmesi bu alanda araştırma yapanların vardıkları ortak noktadır: “Hendiadyoin kısımları ister vokalle, ister konsonantla başlasın, az heceli ekseriyetle çok hecelinin önüne gelir (Çağatay, 1978: 33).” “İkilemeyi kalıplaştıran, perçinleyen etkenlerin başında, tek heceli ya da az heceli sözcüğün, çok heceli sözcükten önce gelmesidir. Çok heceli sözcüğün öne alınmasıyla ikileme kurulamaz (Hatiboğlu, 1981: 16)”. “Hece sayısı eşit olmayan koşuklardan hecesi az olan başa geçirilir (Ağakay, 1954: 101)”.

Urfa

in cin

Diyarbakır

deli divane

Zonguldak

Aç açık

Aybastı

Yarım yamalak

Tokat

Gam gasavet

Kar zarar

Çorum

Dal dala

Dost düşman

Elazığ

Fakır fukara

Gaziantep

Vil vile

Kastamonu

Çul çaput

Gez dolaş

Elazığ

Geldi gelmedi

Rize

Aşşa yukarı

Din iman

Hal hatır

Kendi kendine

Ses seda

Vezir vüzera

Ordu

bal şeker

Gul köle

Giresun

Hali hatırı

Takı tukur

Rize

Dal budak

İt cavur	Zonguldak
Van	Aç sussuz
Bağ bahça	Dinsüz imansuz
Bağçalar bağlar	Toz duman
Başdan ayağa	Ağın
Daş dorpah	bağ bahçe
El ayak	çul çaput
Bitlis	ses seda
Gül badem	Korkuteli
Muş	beşer altışar
Gaş giprih	çorum çocuğum
Gol ganad	gören gövelek
Yalvar yaha	uç bucak
Terekeme	Muğla
Bag bostan	çor çocuk
Dem devren	el ayak
Derdi belası	gün gündüz
Din iman	kendi kendine
Eskişehir	in min
Çay gayfe	mal melan
Dert bela	Erzincan
Dip bucak	deyda bayırda
Sana soluna	
Bolu	
Dosd düşman	
Güllü zünbüllü	

1.2.2. Çok Heceli Kelimenin Önde Olduğu İkilemeler

İkilemelerin kuruluşunda az hecelinin başta bulunması çok sık rastlanan bir diziliş ilkesidir. Bu saptama Hatiboğlu (1981: 16), Çağatay (1978: 33) ve Ağakay'ın (1954: 101) ortak görüşüdür. Fakat bunun tersi durumlar da olabilmektedir. Bazı ikilemeler hece sayısı fazla olan ögeyle başlar. Bu durumu en iyi Saadet Çağatay açıklar: “2+1 veya 3+2 şeklinde çok hecelinin ilk heceyi oluşturduğu yapılar vardır (Çağatay, 1978: 33)”.

Gaziantep

Vil vile

Elazığ

İşid duy

Rize

Arkadan önden

Doğri doğriya

İleri geri

Karılar kızlar

garı gız

kari kız

Van

Bağçalar bağlar

Pencereden pacadan

Muş

Bahça bağ

Terekeme

Bahça bağ

Zonguldak

Üzer baş

İzmir

gadm gız

oturmu otmaz

1.2.3. Ögeleri Eşit Heceli Farklı Kelimelerden Oluşan İkilemeler

Eşit heceli ikilemeler arasında vokalle başlayan ikileme öne geçer (Ağakay, 1954: 102). Bahsettiğimiz kurala uymayan ikilemeler de vardır. Bu yapılar eşit heceli olmalarına rağmen ünlüyle değil ünsüzle başlarlar. Ünsüzle başlayan ikilemelerin dizilişleriyle ilgili olarak, ikilemeleri oluşturan kelime çiftlerinin sık sık yer değiştirmesi üzerinde de durmak gerekir.

Urfa

bez mez

çoluk çocuk

gidip gelip

hacı macı

haraç maraç

kiraya miraya

pat küt

tamir mamir

zina mina

Diyarbakır

alt üst

çoluk çocuk

davul mavul

düğün dernek

fakir makir

gazoz mazoz

karı koca

konu komşu

para mara

süslü püslü

şöyle böyle

yara mara

zar zor

Ordu

çamur mamur

çat pat

çoluk çocuk

git gel

güreş müreş

karı marı

kazma kürek

para mara

üç beş

yatak yastık

Karabük

Açık saçık

Aşağı yukarı

Bağıra çağıra

Bata çıka

Çoluk çocuk

Düğün dernek

Kara kuru

Kazma mazma

Konu komşu

Küt pat

Yaşlı başlı

Aybastı

Çoluk çocuk

Sivas

Alır almaz

Canlı cansız

Çok az

Çoluk çocuk

Dere tepe

Gece gündüz

İner inmez

Pırtık çırtık

Kırşehir

Aladı maladı

Boy pos

Çatal matal

Çayır çimen

Çoluk çocuk

Daldan dala

Damdan dama

Dere tepe

Eş dost

Hay huy

İncik boncuk

Olur olmaz

Temizlik memizlik

Tıkır mıkır

Malatya

Alır almaz

Alış veriş

Atar atmaz

Çayır çümen

Dağ daş

Dür bük

Sağa sola

Var yoh

Maraş

Alır almaş

Az uz

Çayırılı çimenli

Görür görmez

Langır lungur

Gaziantep

Ağla sızla

Gap gaç

Git gel

Kastamonu

Al gel

Aşağı yukarı

Var yok

Dere depe

Yum aç

Dıga basa

Rize

Gir çık

Altun maltun

Öp goh

Az boz

Varu varmaz

Canli manli

Vırt zırt

Çık git

Yeme içme

Çoluk çocuk

Çankırı

Dört beş

Sallanı serpini

Guç hal

Elazığ

Ğel Ğit

Araba maraba

Ğid gel

Böyle şöyle

Kirik mirik

Böyük küçük

Kivir zivir

Çat pat

Kizi mizi

Elbise melbise

Ok yay

Eyi kötü

Şuni buni

Gece gündüz

Taka tuku

Gel geç

Tangur tungur

Gel get

Uş dort

Gelmiş geçmiş

Yazı tura

Girer girmez

Yemek memek

Git gel

Ordu

Hur gur

ana baba

Olur olmaz

Dolu dizgin

Takır tukur

Üç beş

at mat

Dağ daş

Düşün daşın

findık fisdık

Garı goca

Hizmet rağbet

iri yarı

mal mülk

Para mara

üş beş

yalvar yakar

Yiyip içip

Giresun

Girer girmez

Anam nenam

Arpa buğda

Curu muru

Çayır çiçek

Çoluk çocuk

Dağ daş

Gamçı guyluk

Gavun garbuz

Geş get

Geyin guşen

Örtü döşek

Salkım saçak

Şurada burada

Takı tukur

Yaz gış

Trabzon

Ağzım tilim

Aliş veriş

Celin cüvey

Parça purça

Teker meker

Tel del

Toruk sacak

Üç beş

Vallahi pillahi

Yarım yirak

Yari canı

Rize

Ağam mağam

Helasa yelasa

Karşı beri

Koyun kuzi

Köpek möpek

Van

Ala vere

Allı pullu

Anaya babaya

Gazma kürek

Gide gele

Ondört onbeş

Salhum saçah

Üç beş

Yer gök

Bitlis

Aynes maynes

Dağı daşı

Fısgı fücür

Gece gündüz

Susam sümbül

Yanah yaşmag

Yiyip içip

Muş

Sağde solde

Şeker şerbet

Vallah billah

Yalvar yaha

Yaz gış

Terekeme

Beze düze

Böyük küçük

Gardaş bacı

Gaşın gözün

Yalvar yahar

Eskişehir

Çana çolme

Çayır çimen

Deniz derya

El yüz

Oklu yaylı

Yamrı yumru

Bolu

Azı burnu

Bıyık sakal

Çoluk çocuk

Eş dos

Gel ged

Sağ sol

Zonguldak

Ana buba

Ayan beyan

Eğri doğru

İşli dışlı

Ufacık tefecik

Ağın

alır almaz

aşağı yukarı

az çok

çoluk çocuk

dahada bayırda

falan filan

falan fistan

gece gündüz

gel git

Gelen giden

gelir gelmez

git gel

nuska muska

olur olmaz

öptüm möptüm

saçma sapan

sağa sola

sapar sapmaz

şöyle böyle

tıngır mıngır

var yok

yaşlı başlı

yırtık pırtık

yiyip içip

Korkuteli

atlet matlet

duvak muvak

hayvan mayvan

ıvır zıvır

küldür paldır

ölsek kalsak

paldır küldür

selam sabah

şunu bunu

ufak mufak

Muğla

abur cubur

allı pullu

aşağı yukarı

bata çıka

boyalı moyalı

cart curt

çakal makal

çanak çömlek

çatır patır

çoluk çocuk

eş dost

falan filan

findık fıstık

gece gündüz

gelen giden

gıldır gıcık

gidip gelip

hınım hısım

kayık mayık

köfte möfte

ordan burdan

saç maç
şeker meker
tabanca mabanca
tıngır mıngır
tomurcuk momurcuk
ufak tefek
yol mol
zangır zungur

Erzincan

alır almaz
at dut
atduh matduh
az çok
basar basmaz
çat pat
çoluh çocuh
deyda bayırda
domuz momuz
eder etmez
elma melma
fotıra motıra
garı goca
gaybolur gaybolmaz
gece gündüz
gedip gelip
gedip geliy

gediyuh geliyuh
gelecim gidecim
gelen giden
gelin damat
get gel
getme metme
getmiş gelmiş
gidip gelip
gidir gelir
gonar gonmaz
goni gomşi
gonuşur gonuşmaz
görür görmez
höşür meşür
iğne miğne
koydu getti
kunkulu munkulu
patır kütür
sinek minek
soyma moyma
şuram buram
takır tukur
varımış yoğumuş
yapı mapı
yatıp gahiy
yatıyuh uyuyuh

yemeyi memeyi

İzmir

ana buba

dambır dümbür

dara dapa

dövdük mövdük

şüyumuş buyumuş

varımış yoğumuş

1.3. SES BENZERLİĞİ BAKIMINDAN İKİLEMELER

1.3.1. Ön Ses Benzerliği

Bu tür ikilemelerde ikinci kelime aslında ilk kelimenin tekrarıdır fakat aynı kelime ikinci kez söylenirken ilk sesi değiştirilerek söylenir.

	Çoluk çocuk
<i>Urfa</i>	Yarım yamalak
çoluk çocuk	<i>Sivas</i>
gidip gelip	Alır almaz
<i>Diyarbakır</i>	Canlı cansız
çoluk çocuk	Çoluk çocuk
deli divane	Dert derman
düğün dernek	Gam gasavet
konu komşu	Gece gündüz
zar zor	İner inmez
<i>Ordu</i>	<i>Kırşehir</i>
çoluk çocuk	Çayır çimen
git gel	Çoluk çocuk
kazma kürek	Dal dala
yatak yastık	Daldan dala
<i>Karabük</i>	Damdan dama
Aç açık	Dost düşman
Çoluk çocuk	Hay huy
Düğün dernek	Kim kime
Kara kuru	Olur olmaz
Konu komşu	<i>Malatya</i>
<i>Aybastı</i>	Alır almaz

Atar atmaz

Çayır çümen

Dağ daş

Sağa sola

Elazığ

Fakır fukara

Maraş

Alır almas

Çayırılı çimenli

Der demez

Görür görmez

Langır lungur

Gaziantep

Gap gaç

Git gel

Vil vile

Kastamonu

Çul çaput

Dere depe

Fart furt

Varu varmaz

Çankırı

Sallanı serpini

Elazığ

Gece gündüz

Gel geç

Gel get

Geldi gelmedi

Gelmiş geçmiş

Girer girmez

Git gel

Olur olmaz

Takır tukur

Rize

Çoluk çocuk

Doğri doğriya

Ğel ğit

Ğid ğel

Hal hatır

Karı kız

Kendi kendine

Sağ sol

Ses seda

Taka tuku

Tangur tungur

Vezir vüzera

Ordu

Dolu dizgin

Daş daş

Düşün daşın

Fındık fısdık

Garı gız

Mal mülk

Yalvar yakar

Giresun

Girer girmez

Çayır çiçek

Çoluk çocuk

Dağ daş

Gamçı guyluk

Gavun garbuz

Geyin guşen

Hal hatır

Sa sol

Salkım saçak

Takı tukur

Trabzon

Celin cüvey

Parça purça

Yarım yirak

Rize

Kari kız

Koyun kuzi

Van

Bağ bahça

Bağçalar bağlar

Daş dorpah

Gide gele

Pencereden paçadan

Salhum saçah

Bitlis

Dağ daş

Fısgı fücur

Gece gündüz

Susam sümbül

Yanah yaşmag

Muş

Bahça bag

Gaş giprih

Gol ganad

Şeker şerbet

Yalvar yaha

Terekeme

Bag bostan

Bahça bağ

Dem devren

Gaş göz

Yalvar yahar

Eskişehir

Çana çolme

Çayır çimen

Deniz derya

Sana soluna

Yamrı yumru

Bolu

Çoluk çocuk
Dosd düşman

Baskil

Alır almaz
Bağ bahçe
Çoluk çocuk
Çul çaput
Falan filan
Falan fistan
Gece gündüz
Gel git
Gelir gelmez
Git gel
Olur olmaz
Saçma sapan
Sapar sapmaz
Ses seda

Korkuteli

Çorum çocuğum
Gören gövelek
Selam sabah

Muğla

Cart curt
Çanak çömlek
Çoluk çocuk

Çor çocuk
Falan filan
Fındık fıstık
Gece gündüz
Gelen giden
Gıldır gıcık
Gidip gelip
Gün gündüz
Kendi kendine
Mal melan
Mal melel
Tat tuz
Zangır zungur

Erzincan

Alır almaz
Basar basmaz
Çoluh çocuh
Eder etmez
Garı goca
Gaybolur gaybolmaz
Gece gündüz
Gedip gelip
Gedip geliy
Gediyuh geliyuh
Gelecim gidecim
Gelen giden

Gel gel

Gidir gelir

Gonar gonmaz

Goni gomşı

Gonuşur gonuşmaz

Görür görmez

Takır tukur

Kütahya

Dambır dümbür

Dara dapa

Gadın gız

Oturmu otmaz

1.3.2. İç Ses Benzerliği

İç seste benzerlik, ikilemeyi oluşturan sözcüklerin içindeki seslerin benzeşmesiyle sağlanmaktadır. İç ses benzerliğinin de ön ses benzerliği gibi anlatımı güzelleştirmede payı büyüktür. Vecihe Hatiboğlu ikilemelerde ses benzerliğine değinirken sadece ön ses ve son ses benzerliğini esas alarak iki başlık altında incelemiştir. Ancak ikilemelerdeki ön ve son ses benzerliğinin yanında aşağıdaki listede de görüleceği gibi sadece iç ses benzerliği ile oluşmuş ikilemelerin de varlığı söz konusudur. Bu konuda, Şahbender Çoraklı “Türkçenin Yaratma Gücü İkilemeler (Çoraklı, 2001: 53)” makalesinde iç seste görülen benzerliği iç ses uyumu başlığı altında almış ve daha çok ünlü kurallarına dayandığını ifade etmiştir.

Malatya

Dür bük

Rize

Dağ ova

Ordu

iri yarı

Rize

Dal budak

Van

Allı pullu

Başdan ayağa

Oyan buyana

Terekeme

Derdi belası

Gardaş bacı

Eskişehir

Çay gayfe

Dert bela

Zonguldak

Eğri doğru

İşli dışlı

Muğla

allı pullu

Erzincan

yatıp gahiy

1.3.3. Son Ses Benzerliği

İkilemelerde akılda daha kolay kalması için birbiriyle uyaklı sözcükler kullanılır. Son sesteki benzerlik, ikilemeleri meydana getiren sözcüklerin sonundaki ses, hece, yapıya da çekim ekleri ile yapılır.

Urfa

bez mez
hacı maçı
haraç maraç
kiraya miraya
in cin
pat küt
tamir mamir
zina mina

Diyarbakır

alt üst
davul mavul
fakir makir
gazoz mazoz
para mara
süslü püslü
şöyle böyle
yara mara

Ordu

çamur mamur
çat pat
güreş müreş
karı marı

para mara

Karabük

Açık saçık
Aşağı yukarı
Bağıra çağıra
Bata çıka
Kazma mazma
Küt pat
Yaşlı başlı

Tokat

Dere tepe
Kar zarar
Pırtık çırtık

Niğde

Aladı maladı
Çatal matal
Dere tepe
İncik boncuk
Temizlik memizlik

Tıkır mıkır

Maraş

Az uz

Gaziantep

Ağla sızla

Kastamonu

Aşağı yukarı

Dıga basa

Vırt zırt

Yeme içme

Elazığ

Araba maraba

Böyle şöyle

at pat

Elbise melbise

Hur gur

Rize

Altun maltun

Arkadan önden

Az boz

Canlı manlı

Din iman

İleri geri

Kirik mirik

Kizi mizi

şenlikler menlikler

şenı buni

Tatlı matlı

Tüfei müfei

Yemek memek

Ordu

ana baba

at mat

Hizmet rağbet

Para mara

Yiyip içip

Giresun

Anam nenam

Curu muru

şenrada burada

Trabzon

Ağzım tilim

Teker meker

Tel del

Toruk sacak

Vallahi pillahi

Yarı canı

Van

Anaya babaya

Gazma kürek

Muş

Vallah billah

Terekeme

Beze düze

Böyük küçük

Din iman

Bolu

Güllü zünbüllü

İleri geri

Zonguldak

Ana buba

Ayan beyan

Dinsüz imansuz

Ufacık tefecik

Keban

altın maltın

aşağı yukarı

çıra mıra

dahada bayırda

nuska muska

öptüm möptüm

şöyle böyle

tingir mingir

yaşlı başlı

yırtık pırtık

yiyip içip

Korkuteli

atlet matlet

beşer altışar

duvak muvak

hayvan mayvan

ıvır zıvır

küldür paldır

paldır küldür

şunu bunu

ufak mufak

Muğla

abur cubur

aşağı yukarı

bata çıka

boyalı moyalı

çakal makal

çatır patır

in min

kayık mayık

köfte möfte

ordan burdan

saç maç

şeker meker

tabanca mabanca

tingir mingir

tomurcuk momurcuk

ufak tefek

yol mol

Erzincan

at dut

atduh matduh

çat pat

deyda bayırda

domuz momuz

elma melma
fotıra motıra
getme metme
höşür meşür
iğne miğne
kunkulu munkulu
patır kütür
sinek minek
soyma moyma
şuram buram
varımış yoğumuş
yapı mapı
yatıyuh uyuyuh
yemeyi memeyi

Manisa

ana buba
dövdük mövdük
şüyumuş buyumuş
varımış yoğumuş

1.4. SES DÜZENİ BAKIMINDAN İKİLEMELER

İlk sözcüğünün ilk hecesinde geçen ses ile ikinci sözcüğün ilk hecesinde kullanılan ses arasındaki bağ ve kullanım sıklığı bu kalıplaşmada önemli bir rol oynar. Sözcüklerin ilk seslerine göre ikilemeleri incelerken ikilemelerin kalıplaşma özelliğinden bahsetmiştik. Bu kısımda, ünlü-ünlü, ünlü-ünsüz, ünsüz-ünsüz ve ünsüz-ünlü dizilimini göz önünde bulundurarak Osman Nedim Tuna'nın eş heceli ikilemeler için oluşturduğu fonetik esaslı sıralama kuralına göre değerlendirdik. Bu kuralda ünlü dizisine göre düz ünlü yuvarlak ünlüden önce, geniş ünlü dar ünlüden önce gelmesi kuralı yani a/e ünlüsünden sonra u/ü ünlüsünün gelmesi kuralı söz konusudur. Osman Nedim Tuna bu konuyla ilgili olarak: Tekrarlanan söz kalın ve ünlülerden ikinci hecede olanı dar ise, her iki ünlü u ve ince ise ü olur; eğer ikinci hecedeki ünlü geniş ise, yalnız ilk ünlü değişerek u veya ü olur (ters türs, tekin tükün) (Tuna O. N., 1950) ifadesini kullanmıştır.

Urfa

pat küt

Ordu

kazma kürek

Karabük

Kara kuru

Sivas

Gece gündüz

Çorum

Hay huy

Malatya

Çayır çümen

Elazığ

Fakır fukara

Maraş

Az uz

Langır lungur

Kastamonu

Fart furt

Elazığ

Gece gündüz

Takır tukur

Rize

Aşşa yukari

Taka tuku

Tangur tungur

Vezir vüzera

Ordu

mal mülk

Giresun

Gamçı guyluk

Geyin guşen

Takı tukur

cart curt

Trabzon

gece gündüz

Celin cüvey

tat tuz

Parça purça

zangır zungur

Rize

Erzincan

Dal budak

at dut

Van

gece gündüz

Gazma kürek

patır kütür

Bitlis

takır tukur

Gece gündüz

Aydın

Terekeme

ana buba

Beze düze

dambır dümbür

Eskişehir

Yamrı yumru

Bolu

Azı burnu

Zonguldak

Aç sussuz

Ana buba

Keban

gece gündüz

Korkuteli

paldır küldür

Muğla

abur cubur

allı pullu

2. BÖLÜM

ANLAM BAKIMINDAN İKİLEMELER

2.1. AYNI KELİMELERİN TEKRARIYLA OLUŞAN İKİLEMELER

Aynı sözcüğün tekrarı ile kurulan ikilemelerdir. Bu şekilde yapılan ikilemeler pekiştirme ve anlamı güçlendirme görevindedir. İç Anadolu Bölgesi ağızlarında en fazla geçen ikileme türü bu şekilde yapılan ikilemelerdir.

Urfa

Allah Allah

ayrı ayrı

az az

azar azar

bol bol

böyle böyle

cır cır

dilim dilim

gide gide

hemen hemen

hıldır hıldır

ılık ılık

ince ince

konuşa konuşa

lap lap

oynaya oynaya

öyle öyle

parça parça

pat pat

sık sık

sıka sıka

sıkım sıkım

söyleye söyleye

tak tak

tek tek

ufak ufak

vır vır

yana yana

yavaş yavaş

Diyarbakır

ağaç ağaç

Allah Allah

ayrı ayrı

bakıp bakıp

birer birer

boş boş

böyle böyle

çala çala

güle güle

hele hele

hop hop

koşa koşa

parça parça

rahat rahat

renk renk

sürüye sürüye

tak tak

ufak ufak

yavaş yavaş

Ordu

Allah Allah

anam anam

bağıra bağıra

böyle böyle

dokuya dokuya

goşa goşa

göz göz

hattır hattır

hoşaf hoşaf

küt küt

kütür kütür

öyle öyle

parça parça

saf saf

şöyle şöyle

tıkır tıkır

ufak ufak

vura vura

yavaş yavaş

yonup yonup

yosma yosma

Bartın

Allah Allah

Bağıra bağıra

Bak bak

Çayır çayır

Çeke çeke

Dilim dilim

Geri geri

Güm güm

Hamur hamur

Kasa kasa

Kat kat

Kım kım

Kızara kızara

Koşa koşa

Köy köy

Öyle öyle

Sallana sallana

Sım sım

Vura vura

Yok yok

Yürüye yürüye

Zaman zaman

Aybastı

Allah Allah

Şapır şapır

Sivas

Ağlaya ağlaya

Allah Allah

Bölük bölük

Çifter çifter

Dal dal

Elek elek

Elvan elvan

Firede firede

Gele gele

Gide gide

Gölek gölek

Göre göre

Kıya kıya

Kol kol

Pır pır

Sallana sallana

Seme seme

Tıngır tıngır

Türlü türlü

Uluh uluh

Yatık yatık

Yavaş yavaş

Yıkıp yıkıp

Yozgat

Ağlayı ağlayı

Alayı alayı

Aman aman

Arayı arayı

Aşıp aşıp

Ayan ayan

Ayrı ayrı

Basa basa

Başlı başlı

Becek becek

Bödi bödi

Bölük bölük

Bükün bükün

Cıt cıt

Civil civil

Çarpa çarpa

Çeke çeke

Çıplak çıplak

Çift çift

Çifte çifte

Deh deh	Kerpiç kerpiç
Delik delik	Koşa koşa
Didek didek	Kucak kucak
Diyar diyar	Kusa kusa
Dizleyi dizleyi	Of of
Döne döne	Oylum oylum
Dum dum	Öyle öyle
Efil efil	Örölmeyi örölmeyi
Gel gel	Parça parça
Gele gele	Pare pare
Gide gide	Saya saya
Git git	Sıkı sıkı
Göz göz	Sıra sıra
Gözleyi gözleyi	Sile sile
Güldür güldür	Süre süre
Güle güle	Şıkır şıkır
Güzün güzün	Şır şır
Halka halka	Tek tek
Ham ham	Tıkır tıkır
Hasta hasta	Tak tak
Hele hele	Top top
Işıl ışıl	Toplayı toplayı
Kaç kaça	Ufak ufak
Kana kana	Vara vara
Kele kele	Vay vay
Kelep kelep	Yar yar

Yatar yatar

Yavaş yavaş

Zaman zaman

Malatya

Ağlıya ağlıya

Aman aman

Amen amen

Beyaz beyaz

Buldun buldun

Çapgun çapgun

Çıha çıha

Çifte çifte

Çuh çuh

Damla damla

Duman duman

Eyi eyi

Gariş gariş

Goha goha

Gözetti gözetti

Horuzum horuzum

İlgıt ilgıt

Küçük küçük

Melil melil

Piligah piligah

Sabur sabur

Sallanı sallanı

Sıra sıra

Sini sini

Teker teker

Top top

Ufah ufah

Yavaş yavaş

Elazığ

Allah Allah

Aman aman

Ata ata

Biçim biçim

Durur durur

Gatar gatar

Köy köy

Oynıya oynıya

Sayıy sayıy

Sıra sıra

Sile sile

Türlü türlü

Ufah ufah

Yana yana

Yudum yudum

Tunceli

Baram baram

Bele bele

Saura saura

Teker teker

Maras

Allah Allah

Ayrı ayrı

Çat çat

Çıtır çıtır

Eydi eydi

İlgid ılgid

İşle işle

Mantıfar mantıfar

Medet medet

Gaziantep

Ağlıya ağlıya

Aman aman

Bölük bölük

Burma burma

Derin derin

Gediği gediği

Gel gel

Gide gide

Gözel güzel

Güle güle

Hambal hambal

İlim ilim

Kesilmiş kesilmiş

Oğlan oğlan

Sıyah sıyah

Uyan uyan

Uzak uzak

Yana yana

Zaman zaman

Kastamonu

Amman amman

Birem birem

Civ civ

Damga damga

Dıngır dıngır

Dura dura

Düşüne düşüne

El el

Elim elim

Evlek evlek

Goca goca

Gov gov

Govde govde

Hızara hızara

İkem ikem

Kıtır kıtır

Öte öte

Sürmeli sürmeli

Şangır şangır

Usul usul

Uzun uzun

Yallah yallah

Yelten yelten

Çankırı

Biyas biyas

Çığırım çığırım

Çıhar çıhar

Düt düt

Gısa gısa

Gule gule

Hindili hindili

Huğurt huğurt

Kesip kesip

Mesel mesel

Nenni nenni

Oylum oylum

Pare pare

Salini salini

Sallanı sallanı

Uzun uzun

Yorgun yorgun

Çorum

Cek cek

Niğde

Düşüne düşüne

Yağmur yağmur

Gaşıh gaşıh

Ezel ezel

Eğirim eğirim

Gele gele

Delik delik

Elazığ

Acele acele

Acım acım

Ağır ağır

Ağlaya ağlaya

Ağlıya ağlıya

Ağlı ağlı

Ah ah

Aman aman

Avlana avlana

Bekli bekli

Bela bela

Bele bele

Belik belik

Bigız bigız

Böyi böyi

Çağır çağır

Çeke çeke

Çengiliye çengiliye

Çıh çıh

Çıt çıt

Çil çil	Gül gül
Darın darın	Güle güle
Delük delük	Güzel güzel
Deyi deyi	Ha ha
Diken diken	Halla halla
Donim donim	Hay hay
Donuh donuh	Hele hele
Düşüne düşün	Heyvah heyvah
Düşünü düşün	Hızlı hızlı
Edi edi	Hoplıya hoplıya
Ela ela	İllallah illallah
Eyvah eyvah	Kana kana
Fış fış	Kese kese
Filan filan	Kıtır kıtır
Gaç gaç	Konuğ konuğ
Gardaş gardaş	Matal matal
Gece gece	Mehle mehle
Geli geli	Memleket memleket
Geliy geliy	Münik münik
Get get	Neler neler
Getir getir	Nenni nenni
Geze geze	Oğul oğul
Gezi gezi	Oh oh
Gıra gıra	Olur olur
Gide gide	Otur otur
Gidi gidi	Oynaya oynaya

Öf öf
Öpcek öpcek
Parça parça
Pırıl pırıl
Rahat rahat
Sini sini
Söla söla

Yan yan
Yap yap
Yar yar
Yavaş yavaş
Yer yer
Yoh yoh
Zarafat zarafat

Söle söle

Rize

Söyli söyli
Süri süri
Şakır şakır
Şam şam
Tah tah
Taham taham

Ata ata
Boyle boyle
Bundan bundan
Civ civ
Çala çala
Çeşit çeşit

Tak tak

Çif çif

Tav tav

Çuval çuval

Tek tek

Dan dan

Teker teker

Dane dane

Temam tamam

Duşe duşe

Tez tez

Elli elli

Tir tir

En en

Töbe töbe

Geri geri

Tuluh tuluh

Geze geze

Ufah ufah

Göy göy

Vay vay

Güzel güzel

Vura vura

Hor hor

İN in
Karakol karakol
Nazlata nazlata
Öv öv
Sere sere
Tane tane
Tel tel
Topliya topliya

Ufak ufak

Yavaş yavaş

Yuvarlan yuvarlan

Zaman zaman

Zari zari

Ordu

Çırpa çırpa

Goşa goşa

Onar onar

Vura vura

alay alay

biçe biçe

cayır cayır

Damla damla

dane dane

Diyar diyar

dom dom

Gaşug gaşug

Gide gide

Guk guk

güle güle

güzel güzel
Hapış hapış
hapur hapur
Merdane merdane
Parça parça
Sıra sıra
Usul usul
yana yana
Yavaş yavaş
yüsek yüsek

Giresun

eyil eyil

okiya okiya

Ayrı ayrı

Bata bata

Benek benek

Burun burun

Coşa coşa

Duta duta

Ellü ellü

Güle güle

Oyum oyum

Ölür ölür

Şaşgın şaşgın

Taflan taflan

Yata yata

Trabzon

Ağır ağır

Ağlaya ağlaya

Akın akın

Alli alli

Altın altın

Ayrı ayrı
Ayri ayri
Bağlaya bağlaya
Cüzel cüzel
Çaba çaba
Çini çini
Dola dola
Doya doya
Döğe döğe
Döke döke
Düşüne düşünce
Gana gana
Garşi garşi
Guza guza
Hay hay
Karip karip
Keze keze
Kınalı kınalı
Kopa kopa
Kuru kuru
Küzel küzel
Mapus mapus
Oyniya oyniya
Salma salma
Sıra sıra
Sora sora
Söküle söküle
Söyleye söyleye
Tana tana
Tildim tildim
Töküle töküle
Tüğüm tüğüm
Uzak uzak
Vura vura

Yağa yağa
Yalvara yalvara
Yana yana
Yaşı yaşı
Yavaş yavaş
Yaya yaya
Yumak yumak

Rize

Birdu birdu
Doğum doğum
Doya doya
Filingur filingur
Hele hele
Kara kara
Kaşuk kaşuk
Kaynağa kaynağa
Koşa koşa
Mani mani
Okuya okuya
Serine serine
Sıra sıra
Sıra sıra
Souk souk
Söğe söğe
Ufak tefek
Yata yata
Yiğne yiğne

Van

Ağlıya ağlıya
Bölük bölük
Cicom cicom
Dolani dolani

Dura dura

Gözel gözel

Köç köç

Mayıl mayıl

Oyum oyum

Parça parça

Püsgül püsgül

Salliya salliya

Senem senem

Tumbul tumbul

Yana yana

Yavaş yavaş

Zari zari

Bitlis

Benek benek

Güleller güleller

Güneş güneş

Hele hele

Henek henek

Hıtır hıtır

Küçük küçük

Miner miner

Perçem perçem

Sıra sıra

Şahi şahi

Terli terli

Yayıla yayıla

Muş

Adim adim

Bal'ami bal'ami

Çerim çerim

Dolane dolane

Ebrüm ebrüm

Fani fani

Hane hane

Hüköre hüköre

İfah ifah

Sini sini

Teze teze

Yane yane

Zari zari

Terekeme

Çar çar

Dem dem

Doğram doğram

Dolana dolana

Göz göz

Sallana sallana

Eskişehir

Bölük bölük

Büküle büküle

Dizing dizing

Günbür günbür

Zırt zırt

Oba oba

Keban

Pul pul

ağlıya ağlıya

Tayfe tayfe

ah ah

Teker teker

Allah Allah

Türlü türlü

belik belik

Bolu

böyle böyle

Divit divit

çaka çaka

Gode gode

diri diri

Helasa helasa

dolaşa dolaşa

Yama yama

elli elli

Zonguldak

gece gece

Avuc avuc

hele hele

Ayrıç ayrıç

inleye inleye

Basak basak

kim kim

Benek benek

marş marş

Bölük bölük

olur olur

Dölük dölük

otur otur

Harar harar

öf öf

Iscak ıscak

parça parça

Isıl ısııl

pay pay

Mavili mavili

pırıl pırıl

Merdin merdin

sata sata

Nokda nokda

şakır şakır

Sehet sehet

Şöyle şöyle

Uzun uzun

tak tak

tak tuk

tek tek

yavaş yavaş

yeni yeni

yüz yüz

Korkuteli

akar akar

Allah Allah

ateş ateş

aydeş aydeş

Ayrı ayrı

Bellik Bellik

birer birer

bol bol

bölük bölük

böyle böyle

buradan buradan

çalış çalış

Çayır Çayır

çeşit çeşit

çizgili çizgili

çizim çizim

çok çok

dikek dikek

dolana dolana

döne döne

falan falan

Geze geze

girip girip

gülüşe gülüşe

gürül gürül

ince ince

kak kak

katar katar

koca koca

oba oba

otur otur

öyle öyle

salkım salkım

şıpır şıpır

şimdi şimdi

şöyle şöyle

tak tak

tamam tamam

tane tane

türüm türüm

Uzun uzun

yanar yanar

yastık yastık

yaşlı yaşlı

yata yata

yattık yattık

yavaş yavaş

zaman zaman

Muğla

acı acı

açık açık

ağır ağır

ağla ağla

al al

Allah Allah

aman aman

aşa aşağı

ata ata

avaz avaz

ayrı ayrı

bağıra bağıra

bak bak

baka baka

ballı ballı

bata bata

besle besle

birer birer

böyle böyle

çal çal

çalışa çalışa

Çat Çat

çeke çeke

çeşit çeşit

çırpı çırpı

delik delik

dım dım

diken diken

diye diye

dola dola

doldur doldur

dolu dolu

döve döve

duru duru

durup durup

elek elek

gele gele

gide gide

gürül gürül

istemeye istemeye

ivedi ivedi

kaba kaba

kat kat

koca koca

küçük küçük

küt küt

langır langır

lık lık

manga manga

oynaya oynaya

öte öte

öyle öyle

parça parça

parçalı parçalı

parıl parıl

patır patır

sallaya sallaya

seke seke

silkeleye silkeleye

sokak sokak

sürüne sürüne

şakır şakır

şap şap

şıkır şıkır

şimdi şimdi

tabak tabak

tak tak

tan tan

tangır tangır

tek tek

tel tel

tık tık

tıkır tıkır

tın tın

uğraş uğraş

vızır vızır

yaprak yaprak

yata yata

yavaş yavaş

yımıl yımıl

yırta yırta

yırtına yırtına

yola yola

yüze yüze

Erzincan

açeliy açeliy

açıp açıp

açuhlu açuhlu

ağır ağır

aman aman

bağa bağa

bahah bahah

bar bar

bazı bazı

bele bele

bol bol

çalış çalış

çoh çoh

dertli dertli

devrüm devrüm

deyi deyi

dırmaliy dırmaliy

dola dola

dögdüler dögdüler

döndere döndere

dutar dutar

eşinmiş eşinmiş

eyler eyler

gapah gapah

garuştır garuştır

gayıh gayıh

gede gede

geliye geliye

get get

geze geze

gırıla gırıla

gırılduh gırılduh

gırmızı gırmızı

gide gide

güle güle

gümbür gümbür

gür gür

haman haman

hasta hasta

haşa haşa

hemen hemen

ho ho

inşallah inşallah

iteliye iteliye

mum mum

neye neye

nomiş nomiş

odiya odiya

olsa olsa

otiriy otiriy

oya oya

parça parça

salını salını

silkeliy silkeliy

şahır şahır

şakkır şakkır

tabi tabi

tıh tıh

toza toza

ufah ufah

usul usul

üziy üziy

velayet velayet

yapıyoh yapıyoh

yavaş yavaş

yaveş yaveş

yavlara yavlara

ye ye

yeter yeter

yeyiy yeyiy

yoh yoh

yuğ yuğ

yurmu yurmu

zaman zaman

Manisa

al al

anam anam

anna anna

aşakan aşakan

atdık atdık

azar azar

babam babam

buba buba

çattıda çattıda

çotu çotu

didi didi

dotaş dotaş

gal gal

gargıta gargıta

garı garı

gaşı gaşı

gatan gatan

gıda gıda

gidi gidi

gidö gidö

gini gini

gir gir

giri giri

git git

goca goca

gülin gülin

gülü gülü

hai hai

höla höla

hu hu

içir içir

matıbarı matıbarı

otdi otdi

otsun otsun

öğsüz öğsüz

ölü ölü

soyun soyun

tak tak

tıkır tıkır

töz töz

türüm türüm

uruta uruta

yapı yapı

2.2. YAKIN ANLAMLI KELİMELERİN TEKRARIYLA OLUŞAN İKİLEMELER

Yakın anlamli iki sözcüğün birlikte kullanımını ile yapılan ikilemelerdir. İkilemeyi kuran sözcüklerin anlam yönünden bir yakınlığı olduğu gibi ses yönünden de yakınlıkları söz konusudur. Örneğin yalan yanlış ikilemesi anlam ve ses yönüyle yakınlığı olan iki sözcükten meydana gelmiştir.

Urfa

çoluk çocuk

in cin

pat küt

Diyarbakır

çoluk çocuk

deli divane

düğün dernek

konu komşu

süslü püslü

şöyle böyle

Ordu

çat pat

çoluk çocuk

kazma kürek

yatak yastık

Karabük

Aç açık

Açık saçık

Bağıra çağıra

Çoluk çocuk

Düğün dernek

Kara kuru

Konu komşu

Küt pat

Yaşlı başlı

Aybastı

Çoluk çocuk

Yarım yamalak

Tokat

Çoluk çocuk

Dere tepe

Gam gasavet

Pırtık çırtık

Yozgat

Boy pos

Çayır çimen

Çoluk çocuk

Dere tepe

Eş dost

İncik boncuk

Malatya

Çayır çümen

Dağ daş

Dür bük

Elazığ

Fakır fukara

Maraş

Az uz

Çayırılı çimenli

Langır lungur

Gaziantep

Ağla sızla

Gap gaç

Kastamonu

Al gel

Çul çaput

Dere depe

Dıga basa

Gez dolaş

Öp goh

Vırt zırt

Yeme içme

Çankırı

Bel yan

Sallanı serpini

Elazığ

Böyle şöyle

Çat pat

Hur gur

İşid duy

Takır tukur

Rize

Az boz

Çoluk çocuk

Dağ ova

Din iman

Guç hal

Hal hatır

Karılar kızlar

Kivir zivir

Ok yay

Ses seda

Şuni buni

Taka tuku

Tangur tungur

Vezir vüzera

Ordu

Dolu dizgin

Baba yit

bal şeker

Dağ daş

Düşün daşın

findık fisdık

garı gız

Gul köle

Hizmet raġbet
iri yarı
mal mülk
Sülâh bıçâh
yalvar yakar
Yiyip içip

Giresun

Anam nenam
Arpa buġda
Curu muru
Çayır çiçek
Çoluk çocuk
Daġ daş
Gamçı guyluk
Gavun garbuz
Geyin guşen
Hali hatırı
Örtü döşek
Salkım saçak
Şurada burada
Takı tukur

Trabzon

Ağzım tilim
Tel del
Vallahi pillahi
Yarım yirak
Yari cani

Rize

Dal budak
Helasa yelasa
İt cavur
Kari kız

Koyun kuzi

Van

Allı pullu
Baġ bahça
Baġçalar bağlar
Daş dorpah
Gazma kürek
Oyan buyana
Pencereden pacadan
Salhum saçah

Bitlis

Dagi daşi
Fısgı fücür
Gül badem
Susam sümbül
Yanah yaşmag
Yiyip içip

Muş

Bahça bag
Gaş giprih
Gol ganad
Şeker şerbet
Vallah billah
Yalvar yaha

Terekeme

Bag bostan

Bahça bağ

Beze düze

Dem devren

Derdi belası

Din iman

Gardaş bacı

Gaşın gözün

Yalvar yahar

Eskişehir

Çana çolme

Çay gayfe

Çayır çimen

Deniz derya

Dert bela

Dip bucak

El yüz

Oklu yaylı

Yamrı yumru

Bolu

Azı burnu

Bıyık sakal

Çoluk çocuk

Eş dos

Güllü zünbüllü

Zonguldak

Aç sussuz

Ayan beyan

Dinsüz imansuz

Toz duman

Ufacık tefecik

Üzer baş

Ağın

bağ bahçe

çoluk çocuk

çul çaput

dahada bayırda

falan filan

falan fistan

saçma sapan

ses seda

şöyle böyle

yaşlı başlı

yırtık pırtık

yyiyp içip

Korkuteli

çorum çocuğum

gören gövelek

ıvır zıvır

küldür paldır

paldır küldür

selam sabah

şunu bunu

uç bucak

Muğla

abur cubur

allı pullu

cart curt

çanak çömlek

çatır patır

çoluk çocuk

çor çocuk

eş dost

falan filan

findık fıstık

gıldır gıcık

gün gündüz

hınım hısım

mal melan

mal melel

ordan burdan

tat tuz

ufak tefek

zangır zungur

Erzincan

çat pat

çoluh çocuh

deyda bayırda

goni gomşi

höşür meşür

patır kütür

şuram buram

takır tukur

yatıyuh uyuyuh

Kütahya

dambır dümbür

dara dapa

gadın gız

şüyumuş buyumuş

2.3. ZIT ANLAMLI KELİMELEİN TEKRARIYLA OLUŞAN İKİLEMELER

Birbiriyle zıt anlamlı iki sözcüğün yan yana kullanılmasıyla yapılan ikilemelerdir. Bu şekilde kurulan ikilemeler genellikle de açıklanmak istenen kavramın sınırlarını belirlemek için kullanılır. Örneğin “Konuyu iyi kötü anladı.” derken konunun iyi ile kötü arasında vasat durumda anlaşıldığı anlamı verilmektedir.

Urfa

gidip gelip

Aşağı yukarı

Gir çık

Diyarbakır

alt üst

karı koca

Elazığ

Böyük küçük

Eyi kötü

Ordu

git gel

Aşağı yukarı

Bata çıka

Gece gündüz

Gel get

Gelmiş geçmiş

Git gel

Tokat

Canlı cansız

Çok az

Dert derman

Gece gündüz

Kar zarar

Var yok

Yum aç

Rize

Arkadan önden

Aşşa yukarı

Ğel Ğit

Ğid gel

Malatya

Sağa sola

Var yoh

İleri geri

Ordu

Gaziantep

Git gel

ana baba

Garı goca

Ölü diri

Kastamonu

Giresun

Geş get	Eğri doğru
Yaz gış	İşli dışlı
Trabzon	Ağın
Celin cüvey	aşağı yukarı
Rize	gece gündüz
Karşı beri	gel git
Van	Gelen giden
Ala vere	git gel
Anaya babaya	sağa sola
Başdan ayağa	var yok
El ayak	Korkuteli
Gide gele	ölsek kalsak
Yer gök	Muğla
Bitlis	aşağı yukarı
Gece gündüz	bata çıka
Muş	el ayak
Sağde solde	gece gündüz
Yaz gış	gelen giden
Terekeme	gidip gelip
Böyük küçük	Erzincan
Bolu	at dut
Dosd düşman	garı goca
Gel ged	gaybolur gaybolmaz
İleri geri	gece gündüz
Zonguldak	gedip gelip
Ana buba	gedip geliy

gediyuh geliyuh

gelecim gidecim

gelen giden

gelin damat

get gel

getmiş gelmiş

gidip gelip

gidir gelir

varımış yoğumuş

yatıp gahiy

Afyon

ana buba

varımış yoğumuş

2.4. BİRİ OLUMLU DİĞERİ OLUMSUZ KELİMELERDEN OLUŞAN İKİLEMELER

Bu şekilde yapılan ikilemelerde genellikle fiillerin olumlu ve olumsuz şekilleri birlikte kullanılarak yapılır. Özellikle de zarf-fiil eki olan “-r..-mez” eki kullanılarak yapılır. Örneğin; “İçeri girer girmez onu gördüm.” cümlesinde geçen ikileme bu türden bir ikilemedir. Anlamca birbirinin olumsuzu olan bu kelimeler birlikte kullanılarak söz konusu eyleme tezlik, çabukluk anlamı kazandırmıştır.

Sivas

Alır almaz

İner inmez

Geldi gelmedi

Girer girmez

Olur olmaz

Malatya

Alır almaz

Atar atmaz

Giresun

girer girmez

Maraş

Alır alması

Der demez

Görür görmez

Baskil

alır almaz

gelir gelmez

olur olmaz

sapar sapmaz

Kastamonu

Varu varmaz

Erzincan

alır almaz

basar basmaz

eder etmez

gonar gonmaz

gonuşur gonuşmaz

görür görmez

2.5. SAYILARDAN OLUŞAN İKİLEMELER

Birinci grup iki rakam ya da sayının art arda kullanılmasıyla yapılan ikilemelerdir, ikincisi de rakam ya da sayılara üleştirme eki - er/-ar eki getirilerek yapılan ikilemelerdir. “Konuyu iki üç seferde ancak anlayabildi.” cümlesinde geçen iki üç ikilemesi bahsettiğimiz birinci gruba ait bir ikilemedir. “Çocuklara elmaları ikişer ikişer dağıttık.” Cümlesinde geçen ikişer ikişer ikilemesi de ikinci grup diye bahsettiğimiz gruba dahil bir ikilemedir. Sayılarla yapılan ikilemeler de ikilemenin unsuru sayılar ardışık sayılar da (beş altı, bir iki vb.) olabilir, ardışık olmayan belli bir sisteme göre sıralanmayan rakamlardan da (üç beş, yimi beş oyuz vb.) kurulabilir.

Ordu

üç beş

Rize

Dört beş

Uş dort

Ordu

Üç beş

üş beş

Giresun

beş altı

Trabzon

Üç beş

Van

Ondört onbeş

Üç beş

Korkuteli

beşer altışar

birer birer

3.BÖLÜM

SÖZCÜK TÜRÜ BAKIMINDAN İKİLEMELER

3.1. İSİMLER

Adlardan oluşan ikilemelere işlevsel olarak bakıldığında dikkati çeken en önemli durum, bu tür ikilemelerin cümle içinde genel olarak aldıkları eklere göre görev alması durumudur. Belirtme durum eki alan adlardan oluşan ikilemelerin cümle içindeki görevi, belirtili nesnedir. Bazı durumlarda bir sözcük grubunun birer parçası olarak karşımıza çıkan ikilemeler de vardır. Konumlarına ve anlamlarına göre işlevleri de değişebilir.

Urfa

Allah Allah

bez mez

çoluk çocuk

hacı macı

haraç maraç

in cin

kiraya miraya

tamir mamir

zina mina

Diyarbakır

ağaç ağaç

Allah Allah

çoluk çocuk

davul mavul

deli divane

düğün dernek

fakir makir

gazoz mazoz

karı koca

konu komşu

para mara

yara mara

Ordu

Allah Allah

anam anam

çamur mamur

çoluk çocuk

göz göz

güreş müreş

hoşaf hoşaf

karı marı

kazma kürek

para mara

yatak yastık

yosma yosma

Bartın

Allah Allah

Çayır çayır

Çoluk çocuk

Düğün dernek

Karabük

Hamur hamur

Kasa kasa

Kazma mazma

Konu komşu

Köy köy

Aybastı

Allah Allah

Çoluk çocuk

Tokat

Allah Allah

Çoluk çocuk

dal dal

Dere tepe

Dert derman

Elvan elvan

Gam gasavet

Gece gündüz

Kar zarar

Kol kol

Ankara

Ayan ayan

Boy pos

Çatal matal

Çayır çimen

Çoluk çocuk

Dal dala

Daldan dala

Damdan dama

Dere tepe

Eş dost

Göz göz

Güzün güzün

İncik boncuk

Temizlik memizlik

Yar yar

Malatya

Çapgun çapgun

Çayır çümen

Dağ daş

Duman duman

Horuzum horuzum

Sabur sabur

Elazığ

Allah Allah

Fakır fukara

Köy köy

Maraş

Allah Allah

Çayırılı çimenli

Gaziantep

Oğlan oğlan

Kastamonu

Çul çaput

Damga damga

Dere depe

El el

Elim elim

Govde govde

Yeme içme

Çankırı

Mesel mesel

Niğde

Yağmur yağmur

Ezel ezel

Elazığ

Araba maraba

Bela bela

Diken diken

Elbise melbise

Filan filan

Gardaş gardaş

Gül gül

Memleket memleket

Oğul oğul

Ohuma yazma

Yar yar

Yer yer

Zarafat zarafat

Rize

Altun maltun

Çoluk çocuk

Dağ ova

Din iman

Göy göy

Guç hal

Hal hatır

Karakol karakol

Karılar kızlar

Kizi mizi

Ok yay

Ses seda

Şenlikler menlikler

Tüfei müfei

Vezir vüzera

Yazı tura

Yemek memek

Ordu

ana baba

at mat

bal şeker

Dağ daş

findık fisdık

garı gız

Garı goca

Gul köle

Hizmet rağbet

mal mülk

Para mara

Sülâh bıçâh

Giresun

Anam nenam

Burun burun

Çayır çiçek

Çoluk çocuk

Dağ daş

Gamçı guyluk

Gavun garbuz

Hali hatırı

Örtü döşek

Trabzon

Ağzım tilim

Altın altın

Celin cüvey

Çaba çaba

Çini çini

Mapus mapus

Tel del

Toruk sacak

Yari canı

Van

Anaya babaya

Bağ bahça

Bağçalar bağlar

Daş dorpah

El ayak

Gazma kürek

Pencereden pacadan

Yer gök

Bitlis

Aynes maynes

Dagi daşi

Fısgı fücür

Gül badem

Güneş güneş

Susam sümbül

Muş

Bahça bag

Gaş giprih

Gol ganad

Şeker şerbet

Terekeme

Bag bostan

Bahça bağ

Derdi belası

Din iman

Gardaş bacı

Gaşın gözün

Eskişehir

Çana çolme

Çay gayfe

Çayır çimen

Deniz derya

Dert bela

Dip bucak

El yüz

Oklu yaylı

Tayfe tayfe

Bolu

Azı burnu

Bıyık sakal

Çoluk çocuk

Eş dos

Zonguldak

Ana buba

Dinsüz imansuz

Toz duman

Üzer baş

Keban

Allah Allah

altın maltın

bağ bahçe

çıra mira

çoluk çocuk

çul çaput

dahada bayırda

Baskil

nuska muska

ses seda

yüz yüz

Korkuteli

Allah Allah

ateş ateş

atlet matlet

Çayır Çayır

çizim çizim

çorum çocuğum

duvak muvak

gören gövelek

hayvan mayvan

oba oba

selam sabah

uç bucak

yastık yastık

Muğla

abur cubur

Allah Allah

çakal makal

çanak çömlek

çoluk çocuk

çor çocuk

el ayak

eş dost

findık fıstık

in min

kayık mayık

köfte möfte

mal melan

mal melel

manga manga

saç maç

şeker meker

tabanca mabanca

tat tuz

tomurcuk momurcuk

yaprak yaprak

yol mol

Erzincan

çoluh çocuh

deyda bayırda

domuz momuz

elma melma

fotıra motıra

garı goca

gelin damat

goni gomşi

iğne miğne

mum mum

sinek minek

soyma moyma

velayet velayet

yapı mapı

yemeyi memeyi

Aydın

ana buba

buba buba

gadın gız

öğsüz öğsüz

yapı yapı

3.2. ZAMİRLER

Zamirlerden oluşan ikilemeler, diğer türlere oranla daha az çıkmıştır, yaygınlığı daha azdır. Cümle içinde zaman zaman özne, zaman zaman dolaylı tümleş ve kimi zaman da zarf tümleci olarak kullanılan zamirlerden kurulu ikilemelere ait örnekler aşağıdadır:

Rize

Kendi kendine

Korkuteli

buradan buradan

Muğla

Kendi kendine

Erzincan

neye neye

şuram buram

Kim kim

3.3. SIFATLAR

Sıfatlardan kurulu ikilemeler, sözdiziminde genel olarak sıfat tamlaması oluşturur. Yalnız, köken olarak sıfat olan ancak herhangi bir adı nitilemediği için adlaşan sıfatların oluşturduğu ikilemelerin bazılarının zarf tümleci olarak kullanılması dikkati çeker.

Urfa

dilim dilim

ılık ılık

ince ince

sıkım sıkım

ufak ufak

Diyarbakır

birer birer

parça parça

ufak ufak

Ordu

parça parça

ufak ufak

Karabük

Aç açık

Açık saçık

Dilim dilim

Kara kuru

Kat kat

Yaşlı başlı

Aybastı

Yarım yamalak

Tokat

Bölük bölük

Canlı cansız

Çifter çifter

Elvan elvan

Seme seme

Karakoyunlu

Ayrı ayrı

Bölük bölük

Çıplak çıplak

Çift çift

Delik delik

Efil efil

Halka halka

Işıl ışıl

Parça parça

Pare pare

Sıkı sıkı

Sıra sıra

Tıkır tıkır

Tıkır tıkır

Malatya

Melil melil

Top top

Yavaş yavaş

Maraş

Çıtır çıtır

İlgid ılgıd

Kastamonu

Kıtır kıtır

Şangır şangır

Çankırı

Uzun uzun

Elazığ

Çat pat

Kıtır kıtır

Pırıl pırıl

Rahat rahat

Şakır şakır

Rize

Çeşit çeşit

Hor hor

Kivir zivir

Tangur tungur

Yavaş yavaş

Parça parça

Sıra sıra

Yavaş yavaş

Giresun

Benek benek

Trabzon

Ağır ağır

Cüzel cüzel

Doya doya

Gana gana

Kuru kuru

Küzel küzel

Yavaş yavaş

Yumak yumak

Van

Allı pullu

Gözel güzel

Püsgül püsgül

Salhum saçah

Tumbul tumbul

Bitlis

Benek benek

Hıtır hıtır

Küçük küçük

Muş

Teze teze

Terekeme

Göz göz

Eskişehir

Bölük bölük

açık açık

Günbür günbür

ağır ağır

Türlü türlü

al al

Zonguldak

Avuc avuc

ballı ballı

Benek benek

boyalı moyalı

Isıl ısıll

çeşit çeşit

Mavili mavili

çırpı çırpı

Ufacık tefecik

delik delik

Uzun Uzun

elek elek

Ağın

parça parça

gıldır gıcık

pırıl pırıl

kat kat

şakır şakır

küçük küçük

tingir mingir

manga manga

parçalı parçalı

parıl parıl

Korkuteli

Bellik Bellik

şakır şakır

birer birer

şap şap

bol bol

şıkır şıkır

bölük bölük

tangır tangır

ıvır zıvır

tingir mingir

ince ince

Erzincan

salkım salkım

bol bol

şıpır şıpır

çat pat

ufak mufak

çoh çoh

gür gür

Muğla

şahır şahır

şakkır şakkır

takır tukur

3.4. ZARFLAR

İkilemeler, en çok zarf tümleci olarak kullanılmaktadır. Ancak sözcük türlerine işlevsel olarak değil de köken olarak bakıldığında zarf görevinde olan sözcüklerin bir kısmının sıfat, bir kısmının da ad olduğu görülür. Köken olarak incelendiğinde ad olan bir sözcük ikileme olarak kullanıldığında zarf olabilir. Mesela acele sözcüğü köken olarak addır. Ancak ikileme olarak kullanıldığında zarftır. Diğer bir örnekte acı sözcüğüyle ilgilidir. Normalde ad olan bu sözcük, sıfat olarak da kullanılır, ikileme olduğunda ise zarf görevindedir.

Urfa

ayrı ayrı

az az

azar azar

bol bol

böyle böyle

hemen hemen

konuşa konuşa

oynaya oynaya

öyle öyle

sık sık

sıka sıka

söyleye söyleye

yana yana

tek tek

dilim dilim

Diyarbakır

Alt üst

ayrı ayrı

bakıp bakıp

birer birer

boş boş

böyle böyle

çala çala

güle güle

hele hele

koşa koşa

rahat rahat

renk renk

sürüye sürüye

şöyle böyle

zar zor

Ordu

bağıra bağıra

böyle böyle

üç beş

goşa goşa

öyle öyle

parça parça

şöyle şöyle

Karabük

Aşağı yukarı

Bata çıka

Çeke çeke

Geri geri

Zaman zaman

Tokat

Çok az

Çifter çifter

Gece gündüz

Sallana sallana

Yıkıp yıkıp

Ankara

Aşıp aşıp

Ayrı ayrı

Basa basa

Çarpa çarpa

Çeke çeke

Daldan dala

Damdan dama

Döne döne

Gözleyi gözleyi

Hasta hasta

Kaçı kaçı

Kana kana

Kele kele

Kucak kucak

Kusa kusa

Öyle öyle

Örölmeyi örölmeyi

Pare pare

Saya saya

Malatya

Ağlıya ağlıya

Sallanı sallanı

Ufah ufah

Teker teker

Elazığ

Biçim biçim

Durur durur

Oynıya oynıya

Sıra sıra

Parça parça

Ufah ufah

Tunceli

Bele bele

Maraş

Görür görmez

Gaziantep

Ağlıya ağlıya

Kesilmiş kesilmiş

Yana yana

Kastamonu

Aşağı yukarı

Dura dura

Düşüne düşün

Çankırı

Çığırım çığırım

Kesip kesip

Salini salini

Sallanı sallanı

Sallanı serpini

Niğde

Düşüne düşün

Elazığ

Ağlaya ağlaya

Ağlıya ağlıya

Avlana avlana

Bela bela

Bele bele

Böyle şöyle

Çeke çeke

Düşünü düşün

Gece gece

Gece gündüz

Geze geze

Gezi gezi

Rize

Arkadan önden

Aşşa yukarı

Çala çala

Dört beş

Dane dane

Geze geze

İleri geri

Nazlata nazlata

Topliya topliya

Tane tane

Ufak ufak

Onar onar

Üç beş

üş beş

Ordu

çırpa çırpa

Goşa goşa

Onar onar

Üç beş

Vura vura

güle güle

Usul usul

yalvar yakar

yana yana

Giresun

beş altı

Üç beş

Parça parça

Trabzon

Eskişehir

Ağlaya ağlaya

Teker teker

Bağlaya bağlaya

Terekeme

Dola dola

Doğram doğram

Doya doya

Ağın

Döğe döğe

ağlıya ağlıya

Döke döke

alır almaz

Düşüne düşüne

aşağı yukarı

Gana gana

az çok

Salına salına

gece gece

Söküle söküle

gece gündüz

Söyleye söyleye

olur olmaz

Töküle töküle

sapar sapmaz

Yalvara yalvara

Korkuteli

Rize

dolana dolana

Doya doya

şimdi şimdi

Kaynağa kaynağa

zaman zaman

Koşa koşa

Muğla

Okuya okuya

ağla ağla

Söğe söğe

aşa aşağı

Yata yata

aşağı yukarı

Van

ata ata

Ağlıya ağlıya

avaz avaz

Dura dura

çeke çeke

Gide gele

durup durup

istemeye istemeye

oymaya oynaya

sallaya sallaya

silkeleye silkeleye

sürüne sürüne

tek tek

yırta yırta

yırtına yırtına

Erzincan

alır almaz

basar basmaz

döndere döndere

geze geze

gırıla gırıla

gonar gonmaz

gonuşur gonuşmaz

görür görmez

haman haman

iteliye iteliye

parça parça

ufah ufah

yavlara yavlara

zaman zaman

Afyon

azar azar

3.5. ÜNLEMLER

Tek başına kullanıldığında bir duyguyu ifade eden ünlemler, ikileme biçiminde kullanıldıklarında o duygunun derecesini değiştirirler.

Urfa

Allah Allah

cır cır

lap lap

pat küt

pat pat

tak tak

vır vır

Diyarbakır

Allah Allah

hele hele

tak tak

Ordu

Allah Allah

anam anam

çat pat

hattır hattır

küt küt

kütür kütür

tıkır tıkır

Karabük

Allah Allah

Güm güm

Küt pat

Aybastı

Allah Allah

Şapır şapır

Tokat

Allah Allah

Pır pır

Tıngır tıngır

Kırşehir

Aman aman

Cıt cıt

Civil civil

Deh deh

Dum dum

Uruklu

Ham ham

hele hele

Of of

Şıkgır şıkgır

Şır şır

Tıkır mıkır

Tıkır tıkır

Tak tak

Malatya

Aman aman

Amen amen

Çuh çuh

Elazığ

Allah Allah

Aman aman

Maraş

Çat çat

Langır lungur

Kastamonu

Amman amman

Civ civ

Dıngır dıngır

Şangır şangır

Yallah yallah

Çankırı

Düt düt

Elazığ

Ah ah

Aman aman

Çat pat

Çıt çıt

Fış fış

Halla halla

Hay hay

Hele hele

Heyvah heyvah

Oh oh

Öf öf

Şakır şakır

Tak tak

Takır tukur

Rize

Dan dan

Hor hor

Tangur tungur

Ordu

Hapış hapış

hapur hapur

Trabzon

Hay hay

Vallahi pillahi

Bitlis

Hele hele

Hıtır hıtır

Muş

Vallah billah

Terekeme

Çar çar

Zonguldak

Zırt zırt

Keban

ah ah

Marş marş

öf öf

şakır şakır

tak tak

tingir mingir

şap şap

şıkır şıkır

tık tık

tıkır tıkır

tın tın

tingir mingir

Erzincan

çat pat

haman haman

ho ho

patır kütür

şahır şahır

şakkır şakkır

takır tukur

tih tih

Yuğ yuğ

yoh yoh

Korkuteli

Allah Allah

gürül gürül

küldür paldır

paldır küldür

şıpır şıpır

tak tak

Muğla

Allah Allah

aman aman

bak bak

cart curt

Çat çat

çatır patır

dım dım

küt küt

langır langır

lıklık

şakır şakır

Aydın

anam anam

hu hu

tak tak

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye Türkçesi ağızlarında ikilemeler tüm yönleriyle ele alınmıştır. Seçilen metinlerden fişlenen ikilemeler ilk seslerin niteliğine göre, hece sayılarına göre, anlamlarına göre, ses benzerliğine göre, ses düzenine göre ve sözcük türüne göre kategorize edilmiştir.

İlk seslerin niteliğine göre ikilemeler; ünlü+ünsüz, ünlü+ünlü, ünsüz+ünsüz ve ünsüz+ünlü olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır. Çalışmada incelenen ikilemelerden 79 tanesi ünlü+ünsüz grubundadır. Bu gruptaki ikilemelerin daha çok Rize ve Ordu gibi Karadeniz Bölgesi'nde yer alan yörelerde yoğun olduğu görülmektedir. Ünlü+ünlü grubunda 215 ikileme bulunmaktadır. Hemen her yörede oldukça fazla örneği bulunan bu gruptaki ikilemelerin en fazla Muğla yöresinde kullanıldığı görülmektedir. Ünsüz+ünsüz grubunda 1000'den fazla ikileme bulunmaktadır. İlk seslerin niteliğine göre ikilemeler incelendiğinde en fazla ikilemenin bu grupta yer aldığı görülmektedir. Her yöre ağızlarında sıklıkla rastlanan bir gruptur. Ünsüz+ünlü ikilemeler grubunda ise 9 ikilemeye rastlanmıştır.

Hece sayılarına göre ikilemeler az heceli kelimenin önde olduğu ikilemeler, çok heceli kelimenin önde olduğu ikilemeler ve ögeleri eşit heceli farklı kelimelerden oluşan ikilemeler olmak üzere üç grupta incelenmektedir. Az heceli kelimenin önde olduğu ikilemeler 62 tanedir. Çok heceli kelimenin önde olduğu ikilemeler ise 18 tanedir. Ögeleri eşit heceli farklı kelimelerden oluşan ikilemelerin sayısı 300'den fazladır.

Anlam bakımından ikilemeler beş gruba ayrılmaktadır. Birincisi, aynı kelimelerin tekrarıyla oluşan ikilemelerdir. Bu grupta 1000'e yakın ikileme bulunmaktadır. İkincisi, yakın anlamlı kelimelerin tekrarıyla oluşan ikilemelerdir. Bu grupta ise 250 civarında ikileme vardır. Üçüncüsü, zıt anlamlı kelimelerin tekrarıyla oluşan ikilemelerdir. Bu grupta tespit edilen ikileme sayısı 110 civarındadır. Dördüncüsü, biri olumlu diğeri olumsuz kelimelerden oluşan ikilemelerdir. Bu grupta 23 ikileme tespit edilmiştir. Beşincisi, sayılardan oluşan ikilemelerdir. Bu grupta 11 ikilemeye rastlanmıştır.

Ses benzerliği bakımından ikilemeler ön ses benzerliği, iç ses benzerliği ve son ses benzerliği olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Ön ses benzerliği bulunan ikileme sayısı 200 civarındadır. İç ses benzerliği bulunan ikileme sayısı, 17'dir. Son ses benzerliği olan ikileme sayısı ise 160 civarındadır.

Ses düzeni bakımından ikilemelerde a/e ünlüsünden sonra u/ü ünlüsünün gelmesi kuralı aranmaktadır. Bu kurala uyan ikileme sayısı 46'dır.

Sözcük türü bakımından ikilemeler beş grupta incelenmektedir: isimler, zamirler, sıfatlar, zarflar ve ünlemler. İsim türündeki ikileme sayısı 300'e yakındır. Zamir türünde ikileme sayısı 9'dur. Sıfat türünde ikileme sayısı ise 150'ye yakındır. Zarf türünde ikilemeler 200, ünlem türünde ikilemeler ise 130 civarındadır.

Bulguların incelenmesi sonucunda görüldüğü üzere Türkiye Türkçesi ağızlarında ikilemeler genellikle ünsüz+ünsüz ilk ses niteliğine sahip, öğeleri eşit heceli farklı kelimelerden oluşan, aynı kelimelerin tekrarıyla oluşan, ön ses benzerliğine sahip, genellikle isim türünde olan ikilemelerdir.

SÖZLÜK

açuhlu açuhlu: Acıklı acıklı

ağer ağer: hiç acele etmeden, yavaş bir biçimde

Ağli ağli: Ağlayarak

Ağzım tılım: Ağzım dilim

allı pullu: Göz alıcı renkler ve şeylerle süslenmiş.

Allı yaşılı: Rengarenk

aydeş aydeş: Ayaklarını iki yana açarak

ayrı ayrı: birbirinden değişik.

Bal'ami bal'ami: Yavru, çocuk

Baram baram: Üzüm, meyve ağaçları ve bitkilerin dizisi

basa basa: basarak

bata çıka: kimi zaman umut keserek, kimi zaman umut besleyerek, güç koşullar içinde

Becek becek: çamurlu

Bekli bekli: peki, hay hay, olur

Birdu birdu: Tahtada belirli delik açmaya yarayan delgiye takılı sarma

Birem birem: (birer birer) her biri ayrı olarak

Biyas biyas: Yeterince değil, yeter ölçüde değil, az miktarda.

boy pos: (Boy bos) Vücudun yapısı bakımından biçimi, eğin, kesim

Bödi bödi: nitelikçe beğenilecek düzeyde olan, uygun ve istenilen nitelikleri taşıyan

böyle böyle: bu biçimde, bu yolda, böylece, böylelikle, gitgide, giderek, gittikçe

Cart curt: abartılı söz, atıp tutma.

cello cüllo: Ufak tefek; çocuk.

Cicom cicom: Sevgilim, cicim

Civil civil: Canlı, neşeli, hareketli, kalabalık

Çerim çerim: Cesur, yiğit, delikanlı, gözü pek, cesaretli, yılmayan.

çeşit çeşit: çok çeşitli, türlü türlü

Çığırım çığırım: Karlı yerlerde kürekle açılan yol

Çif çif: Birbirini tamamlayan iki tekten oluşan

çorum çocuğum: Çocuklarla birlikte aile topluluğu

çotu çotu: Dikenli yer

Dagi daşi: kent dışındaki her yer, geniş kırsal bölge

daldan dala: bir daldan bir dala atlayarak.

dan dan: kaba, kırıcı bir biçimde.

deli divane: Çılgın, aşırı deli (kimse)

Didek didek: parçalanmış, ayrılmış

Dizing dizing: diziler durumunda, sıra sıra

Dizleyi dizleyi: Dize kadar batmak

Doğram doğram: Bir yapının ahşap (tahta), plastik (PVC), demir, alüminyum gibi çeşitli maddelerden yapılmış kapı, pencere, dolap, raf vb. bölümleri.

dost düşman: herkes

dotaş dotaş: kapaklı

Düğün dernek: Evlenme dolayısıyla yapılan kutlama töreni ve eğlence

Dür bük: bir şeyi, silindir biçimini alacak biçimde kendi üzerine sarmak

Ebrüm ebrüm: kıvrım kıvrım, halka halka, çok kıvrımlı, çok dönemeçli

Evlek evlek: Eski bir alan ölçüsü birimi. Dönümün dörtte biri büyüklüğündedir.

eyler eyler: Ninni

figı fücur: Sefahet ve günaha batma.

Filingur filingur: Boğaz ağrısı

Firede firede: Darphanede kullanılan nizami ayar

Gam gasavet: Dert, tasa, üzüntülü düşünceler, endişe, sıkıntı

gana gana: (Kana kana) kanıncaya, doyuncaya değin, doya doya, bol bol.

gargıta gargıta: Bir araçla ya da zorlayarak bir şeyi yerinden ayırmak, kırmak, bükme

gatan gatan: İl, ilçe vb. yerleşim bölgelerinde, iki yanında evler olan, caddeye oranla daha dar veya kısa olabilen yol

Geyin guşen: Kuşanmak, giyinmek

gıldır gıcık: önemsiz, ufak, küçük

gıldır gıcık: Şöyle böyle

gırıla gırıla: Hastalıktan telef olmak

Gode gode: Kısa boylu, şişman, göbekli.

Gölek gölek: Küçük su birikintisi, küçük göl, gölcük

göven gövelek: Ökse otu

gürül gürül: çok bol ve gür bir biçimde çıkan ya da akan (ses, su vb. gibi) şeylerin sesini anlatır.

Hambal hambal: İçine kıyma ya da pişirilmiş patates konarak yapılan bir çeşit börek, tatar böreği.

Helasa helasa: Denizle ilgili türkülerde geçer ve kışkırtıcı bir ünlem olarak kullanılır.

hele hele: bir olayın ayrıntısını öğrenmek ereğiyle karşısındakini anlatmaya isteklendirmek için söylenir

hıldır hıldır: Hızla ve ses çıkararak

hınım hısım: hısım akraba

Hıtır hıtır: Çam ağacı. Koyu yeşil renkte yaprakları olan kokulu bir çeşit çiçek.

Hızara hızara: Hizası olan, hizada olan.

hor hor: horultu çıkararak, horultulu biçimde

höla höla: Düzeyi, belirli bir yere göre daha yukarıda bulunan.

Hüköre hüköre: Heyecanlı bir biçimde, coşarak, bağırarak konuşmak

ılgıd ılgıd: (ılgıt ılgıt) (esinti ve su akışı için) ağır ağır, yavaş yavaş, ince ince, hafif hafif

ışıl ışıl: ışıklar içinde, titrek ve parlak ışıklar saçarak, ışıldayarak.

İfah ifah: Ufak, küçük

incik boncuk: pek bir değeri bulunmayan, kadınlarca kullanılan ufak tefek süs eşyası

Karip karip: Kimsesi olmayan, kimsesiz, zavallı.

Kele kele: sonunda anlamıyla geciken eylemlerin, davranışların bu durumunu bildirmede kullanılır.

Kelep kelep: Sıra sıra

Keze keze: Kaza, ilçe

konu komşu: Bütün komşular, birbirine yakın yerde oturan kimseler

Köç köç: Sağlıklı, gürbüz delikanlı, yiğit

kunkulu munkulu: Omuz

Küt küt: üst üste küt sesi çıkararak

langır lungur: metalsi bir ses çıkararak.

mal melan: mal mülk

mal melel: mal (hayvanlar için)

Mantıfar mantıfar: Kulak ağrısını geçirmek için kullanılan, çiçekleri güzel kokulu ve sarı renkli bir kır bitkisi

Matal matal: Öykü, masal

Mayıl mayıl: Hayran olmak

Medet medet: Yardım, imdat

Mehle mehle: Sığır gövde etinde, boynun arka kısmını oluşturan bölgedeki omurların üzerinden elde edilen, dikdörtgen biçiminde pastırmalık et parçası veya bu parçadan yapılan pastırma

Melil melil: Üzgün, kederli, melul

melül melül: üzgün bir durumda, boynu bükük olarak, üzgün üzgün

Merdin merdin: Biraz sert

Mesel mesel: Örnek alınacak söz ya da kısa öykü

Miner miner: Tırtılları yaprak kemiren zararlı bir böcek

öğsüz öğsüz: Annesi olmayan

örsek garsak: Yorgun argın

Piligah piligah: Horozları çağırırken kullanılan ünlem

rahat rahat: rahat bir biçimde, kolaylıkla

Sabur sabur: Çok sabırlı

Salhum saçah: Dağınık, düzensiz bir durumda

sallana sallana: bir o yana bir bu yana olmak üzere sallanarak

Seme seme: Ahmak, alık, aptal, sersem

sıra sıra: sıra oluşturacak bir biçimde, dizi dizi

Şakır şakır: sürekli bir biçimde yağan yağmurun, ötüşen kuşların ya da bunlara benzer, hoş giden şeylerin çıkardığı sesler için kullanılır.

şöyle şöyle: şuna benzer, şunun gibi.

Taflan taflan: Karayemiş ağacı

Taham taham: Yemek

tak tak: tahta ve benzeri bir şeye üst üste vurma ya da atılan bir silahtan çıkan tok ses.

Tav tav: İyi beslenmiş olma durumu, beslilik, sem

tingir mıngır: kuru, çınlamalı ve yankılı bir sesle

Tildim tildim: Büyülü şey, muska.

Tuluh tuluh: Pekmez, peynir, yağ vb. şeyler koymaya yarayan ya da yayık olarak kullanılan deri, tulum

Tumbul tumbul: Hep, bütün

Tüğüm tüğüm: Üzerinde birçok düğüm bulunan

türüm türüm: Çekici, albenili, parlak olmak, hoş kokmak.

ufak tefek: (nesneler için) çok yer kaplamayan, küçük, çok gerekli olmayan

usul usul: belli etmeksizin, ağır ağır, yavaş yavaş, usulcacık

uzun uzun: çok uzun, uzun süre.

Vezir vüzera: İleri gelenler

Vil vile: Gürültü patırtı, bağırışma

yallah yallah: haydi, git, kalk, yürü, uzaklaş

zırt zırt: sık sık ve uygunsuz zamanlarda, ikide birde

KİTAP - İL EŞLEŞTİRMESİ

Afyon: Korkmaz, Zeynep. (1994). Güney-Batı Anadolu Ağzıları - Ses Bilgisi (Fonotetik). Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Ağın: Buran, Ahmet. (1997). Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağzıları. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Amasya: Caferoğlu, Ahmet. (1994). Anadolu Ağzıları Toplamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Antalya: Atmaca, Emine. (2017). Antalya İli Korkuteli İlçesi ve Yöresi Ağzıları. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aybastı: Aydın, Mehmet. (2002). Aybastı Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük). Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Aydın: Korkmaz, Zeynep. (1994). Güney-Batı Anadolu Ağzıları - Ses Bilgisi (Fonotetik). Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Bartın: Eren, Emin. (1997). Zonguldak, Bartın, Karabük İlleri Ağzıları. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Baskil: Buran, Ahmet. (1997). Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağzıları. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Bitlis: Caferoğlu, Ahmet. (1951). Anadolu İlleri Ağzılarından Derlemeler. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Bolu: Caferoğlu, Ahmet. (1951). Anadolu İlleri Ağzılarından Derlemeler. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Burdur: Caferoğlu, Ahmet. (1994). Anadolu Ağzıları Toplamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Çankırı: Caferoğlu, Ahmet. (1994). Anadolu Ağzıları Toplamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Çorum: Caferoğlu, Ahmet. (1994). Anadolu Ağzıları Toplamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Denizli: Korkmaz, Zeynep. (1994). Güney-Batı Anadolu Ağzıları - Ses Bilgisi (Fonotetik). Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Diyarbakır: Erten, Münir. (2011). Diyarbakır Ağzı (İnceleme-Metinler-Sözlük). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Elazığ: Gülensoy, Tuncer ve Buran, Ahmet. (1994). Elazığ Yöresi Ağzılarından Derlemeler. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Erzincan: Sağır, Mukim. (1995). Erzincan ve Yöresi Ağzıları (İnceleme-Metinler-Sözlük). Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Eskişehir: Caferoğlu, Ahmet. (1951). Anadolu İlleri Ağzılarından Derlemeler. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Gaziantep: Caferoğlu, Ahmet. (1995). Güney Doğu İllerimiz Ağzılarından Toparlamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Giresun: Caferoğlu, Ahmet. (1994). Kuzeydoğu İllerimiz Ağzılarından Toplamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

İzmir: Korkmaz, Zeynep. (1994). Güney-Batı Anadolu Ağzıları - Ses Bilgisi (Fonotetik). Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Karabük: Eren, Emin. (1997). Zonguldak, Bartın, Karabük İlleri Ağzıları. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Kastamonu: Caferoğlu, Ahmet. (1994). Anadolu Ağzıları Toplamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Keban: Buran, Ahmet. (1997). Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağzıları. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Kütahya: Korkmaz, Zeynep. (1994). Güney-Batı Anadolu Ağzıları - Ses Bilgisi (Fonotetik). Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Malatya: Caferoğlu, Ahmet. (1995). Güney Doğu İllerimiz Ağzılarından Toparlamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Manisa: Korkmaz, Zeynep. (1994). Güney-Batı Anadolu Ağzıları - Ses Bilgisi (Fonotetik). Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Maraş: Caferoğlu, Ahmet. (1995). Güney Doğu İllerimiz Ağzılarından Toparlamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Muğla: Akar, Ali. (2013). Muğla Yöresi Ağızları. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Muğla: Caferoğlu, Ahmet. (1994). Anadolu Ağızları Toplamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Muş: Caferoğlu, Ahmet. (1951). Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Niğde: Caferoğlu, Ahmet. (1994). Anadolu Ağızları Toplamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Ordu: Demir, Necati. (2001). Ordu İli ve Yöresi Ağızları. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Rize: Günay, Turgay. (2003). Rize İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük). Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Sivas: Caferoğlu, Ahmet. (1994). Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Tokat: Caferoğlu, Ahmet. (1994). Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Trabzon: Caferoğlu, Ahmet. (1994). Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Tunceli: Caferoğlu, Ahmet. (1995). Güney Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Urfa: Özçelik, Sadettin. (1997). Urfa Merkez Ağzı. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

Van: Caferoğlu, Ahmet. (1951). Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Zonguldak: Eren, Emin. (1997). Zonguldak, Bartın, Karabük İlleri Ağızları. Ankara: Tarih Dil Kurumu Yayınları.

KAYNAKÇA

- Ağakay, M. A. (1953, Şubat). Dilbilgisi Konuları İkizlemeler Üzerine 2. *Türk Dili*, 2(17), 268-271.
- Ağakay, M. A. (1954). Türkçede Kelime Koşmaları. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 7, 97-104.
- Akar, A. (2013). *Muğla ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Akerson, F. (1982). Türkçenin Çeviride Tam Değerlendirilemeyen Bir Özelliği: İkilemeler. *Çağdaş Eleştiri*, 6, 49-52.
- Aksan, D. (2000). *En Eski Türkçe'nin İzlerinde*. İstanbul: Simurg Kitapçılık.
- Aksan, D. (2014). *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*. İstanbul: Multilingua.
- Aksan, D. (2015). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Akyalçın, N. (2007). *Türkçe İkilemeler Sözlüğü: Tanıklı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Atalay, B. (1992). *Divanü Lûgat-it-Türk Tercemesi (Cilt I)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Atmaca, E. (2017). *Antalya İli Korkutevi İlçesi ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aydemir, Y., & Çeltik, H. (2009). Gazelde İkileme Redif ve İkileme Kafiye. *Turkish Studies*, 4(2), 79-117.
- Aydın, M. (2002). *Aybastı Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Bayraktar: (2004). Türk Dilinde İkilemelerin Yapı-Görev-Anlam Özellikleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgegil, M. K. (2014). *Türkçe Dil Bilgisi*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.
- Bozkurt, F. (2000). *Türkiye Türkçesi (2. b.)*. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.

- Buran, A. (1997). *Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Buran, A., & Gülensoy, T. (1994). *Elazığ Yöresi Ağızlarından Derlemeler 1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1994). *Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1951). *Anadolu İlleri Ağızlarından Derlemeler, Van, Bitlis, Muş, Karaköse, Eskişehir, Bolu ve Zonguldak İlleri Ağızları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebyat Fakültesi Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1994). *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1994). *Kuzeydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar (Ordu, Giresun, Trabzon, Rize ve Yöresi Ağızları) (2 b.)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1995). *Güney Doğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Caferoğlu, A. (1995). *Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ceylan, N. (2009). Gazi Zahirüddin Muhammed Babür Mirza'nın Eserlerindeki İkilemeler. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cumbur, M. (2005). *Karacaoğlan Şiirler*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çağatay: (1978). *Uygurcada Hendiadyoinler, Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Çoraklı, Ş. (2001). Türkçenin Yaratma Gücü: İkilemeler 1. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*,(17), 53-60.
- Delice, H. İ. (2012). *Türkçe Sözdizimi*. İstanbul: Kitabevi Yayıncılık.
- Demir, N. (2001). *Ordu İli ve Yöresi Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dilek, F. G. (2004). Altay Türkçesinde İkilemeler. *Journal Of Social Sciences Of The Turkish World*(28), 83-100.

- Eker: (2011). *Çağdaş Türk Dili*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Erdem, M. D. (2005, Bahar). Harezmi Türkçesinde İkilemeler ve Yinelemeler Üzerine. *Bilig*(33), 189-225.
- Eren, E. (1997). *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (1997). *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayram Basım.
- Ergin, M. (2008). *Türk Dil Bilgisi (Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin)*. İstanbul: Bayrak Basım Yayın Tanıtım.
- Erten, M. (2011). *Diyarbakır Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gencan, T. N. (2001). *Dil Bilgisi*. Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Göğüş, B. (1962). Türkçede Birleşik Kelimelerin Oluşumu ve Nasıl Yazılması Gerektiği. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Bellekten*, 245-264.
- Grönbech, K. (2011). *Türkçenin Yapısı*. (M. Akalın, Çev.) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülensoy, T. (2010). *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Günay, T. (2003). *Rize İli Ağızları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güner-Dilek, F. (2004, Kış). Altay Türkçesinde İkilemeler. *Bilig*(28), 83-100.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkileme*. Ankara: TDK Yayınları.
- Hengirmen, M. (2007). *Türkçe Dil Bilgisi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kara, M. (2009, Bahar). Hakas Türkçesinde İkilemeler. *Gazi Türkiyat*(4), 35-62.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin Söz Dizimi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Karahan, L. (1999). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karahan, L. (2011). *Türk Dili Üzerine İncelemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.

- Korkmaz, Z. (1994). *Güney Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi (Fonetik)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Nagy, E. K. (2004). İki Taşla Bir Kuş... Çağatayca'da Hendiadyoin. 5. *Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri 1, 20-26 Eylül 2004* (s. 1125-1136). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ölmez, M. (1998). Eski Uygurcada odug sak ikilemesi Üzerine. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 35-47.
- Öz, A. (1997). Özbek Türkçesinde İkilemeler. *Türkoloji Dergisi*, 12(1), 287-311.
- Özçelik: (1997). *Urfa Merkez Ağzı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özkan, B. (2011, Kış). Türkiye Türkçesinde İkili Tekrarlar. *Turkish Studies*, 6(11), 1572-1594.
- Sağır, M. (1995). *Erzincan ve Yöresi Ağızları İnceleme-Metinler-Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sertkaya, O. F. (1982-83). Maitrisimit Nom Bitig. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 259-271.
- Suçin, M. H. (2006, Yaz). Türkçe ve Arapça İkilemelerde Sözcük Dizilişi ve Ses Benzeşmesi. *Ekev Akademi Dergisi*(28), 281-294.
- Şavk-Çelik, Ü. (2003). Kırım Tatarcasında İkilemeler. *Türkbilig*(6), 37-40.
- Şen: (2002). Eski Uygur Türkçesinde İkilemeler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, R. (1987). *Örneklerle Türkçe Sözdizimi*. Trabzon: Kuzey Gazetecilik.
- TDK. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tuna, O. N. (1950). Türkçede Tekrarlar 2. *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 4(1-2), 35-82.
- Tuna, O. N. (1982-1983). Türkçenin Sayıca Eş Heceli İkilemelerinde Sıralama Kuralları ve Tabii Bir Ünsüz Dizisi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 163-228.

- Uygun, H. (2007). Kazak Türkçesinde İkilemelerin Türkiye Türkçesindeki İkilemelerle Karşılaştırılması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünver, İ. (1988). İkilemelerle Yazılmış Dört Gazel. *Türk Dili*, 291-297.
- Üstünova, K. (1996). Dede Korkut Hikâyelerinde Cümleden Büyük Birlikler ve Bunların Oluşumunda Tekrarların Rolü. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vardar, B. (1980). Dilbilim ve Dilbilgisi Terimler Sözlüğü. Ankara: Sevinç Basımevi.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Vural, H. (2004). Dede Korkut Anlatılarında Söz Tekrarları”, . 5. *Uluslararası Türk Dil Kurultayı Bildirileri 2, 20-26 Eylül 2004* (s. 3089-3094). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Zülfikar, H. (1995). *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.